

Stockholm den 11 maj 2009

Till Kulturdepartementet

103 33 Stockholm

KLYS yttrande över betänkandet SOU 2009:16
Kulturutredningen

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Presentation av KLYS	3
Sammanfattning av KLYS synpunkter på kulturutredningens förslag	3
KLYS övergripande synpunkter på kulturutredningen	6
Del 1 GRUNDANALYS	
1. Inledning	10
6. Kulturpolitikens praktik	10
Del 2 FÖRNYELSEPROGRAM	
7. Vårt program för förnyelse	13
8. Mål för kulturpolitiken	14
9. Kulturpolitik, civilsamhälle och folkbildning	19
10. Kulturpolitiken som aspektpolitik – samspelet med andra samhällsområden	21
11. Eu-samarbete och internationella frågor	30
12. Ökat samspel mellan stat, landsting och kommun – portföljmodellen	34
13. Centralt fördelade stöd, konstnärernas villkor och enskild finansiering	36
Del 3 KULTURPOLITIKENS ARKITEKTUR	
14. Arkitektur för en samlad kulturpolitik	45
15. En sfär för frågor om arkiv, bibliotek och språk	46
16. En sfär för frågor om samtid, historia och livsmiljö	46
17. En sfär för konstarna	47
18. En ny roll för Kulturrådet	51
Avslutning	52

Presentation av KLYS

KLYS – Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd – är en samarbetsorganisation för konstnärligt yrkesverksamma inom olika konstområden. Vi företräder genom våra 18 medlemsorganisationer ca 30 000 kulturskapare inom ord-, ton-, bild- och scenområdet. KLYS har ända sedan starten för 50 år sedan spelat en central och aktiv roll i utformningen av den svenska kultur- och konstnärspolitiken. Genom regelbundna överläggningar med regering och riksdag, genom att initiera utredningar och lägga egna förslag till reformer, genom yttranden som remissinstans o s v har KLYS påverkat den faktiska kulturpolitiken.

Sammanfattning av KLYS synpunkter på kulturutredningens förslag

Efter att ha läst och analyserat kulturutredningens nästan 900 sidor drar KLYS slutsatsen att kulturutredningen inte gjort den genomlysning av kulturen och kulturpolitiken som är nödvändig för att området ska kunna kallas ordentligt utrett. Utredningens ambition har varit att stärka kulturens ställning i samhället och i politiken och det föreslås stora förändringar av dagens kulturpolitiska inriktning. Man lyckas emellertid inte visa att dessa förändringar ger en verklig förbättring och förstärkning av konsten och kulturen i landet. Konsekvensanalyser saknas och utredningen stannar vid förhoppningar och antaganden. Det finns dock resonemang och rekommendationer i utredningen som är positiva och som vi anser bör leda till beslut och åtgärder alternativt utredas vidare.

Kulturutredningen är i första hand en förvaltningsteknisk utredning utan kultur- och konstnärspolitiska visioner, där de förslag som läggs inte kan anses tillräckligt förankrade hos kulturlivet och dessutom måste rymmas inom befintliga budgetramar.

KLYS menar därför att arbetet med en framtida kulturpolitik bör starta om genom en ny, brett förankrad, gärna parlamentariskt tillsatt utredning med representanter från konstnärerna och övriga aktörer på kulturområdet. Först när en professionellt utförd och väl förankrad utredning är genomförd kan grunden läggas till en stark svensk kulturpolitik, med bred legitimitet, som blir långsiktigt hållbar och bidrar till ett blomstrande kulturliv i landet.

När det gäller kulturutredningens förslag till *mål för kulturpolitiken* är KLYS inställning att det behövs starka och tydliga nationella mål för den framtida kulturpolitiken. De föreslagna målen i utredningen är alldeles för allmänt hållna och vaga. Istället borde de nuvarande målen utvecklas och konkretiseras samt kompletteras med lämpliga uppföljningsmekanismer. Vi är särskilt kritiska till att utredningen slopar de gällande målsättningarna om att ”ge kulturen förutsättningar att vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället” samt om att ”främja konstnärlig förnyelse och kvalitet”.

I kulturutredningens avsnitt om *kulturpolitik, civilsamhället och folkbildning* framhålls att civilsamhället spelar en viktig roll i Sveriges kulturliv. KLYS vill betona att kulturskaparna är

en viktig del av civilsamhället. Vi anser inte att det finns någon motsättning mellan konstnärligt yrkesverksamma och amatörer, utan vill lyfta fram samspelet dem emellan. Att kontakten mellan kulturens olika områden måste förbättras är vi överens med utredningen om, men vi tror inte att det sker genom en huggsexa om en gemensam pott begränsade medel.

Angående *kulturpolitiken som aspektpolitik* anser KLYS att konst och kultur självklart ska vara integrerade i alla sammanhang i samhället. Vi håller med utredningen om att kommunikationen mellan politikområdena bör bli bättre och ställer oss positiva till att kulturpolitiken försöker bredda konstnärernas roll och uppdrag. Förutsättningen för det är en aktiv och generös kulturpolitik med resurser att tillvarata hela det kulturella fältets potential.

Utredningens resonemang kring en s. k. aspektpolitik präglas dock av ett oroväckande nyttoperspektiv. Andra politikområden ska använda konsten och kulturen som hjälpgumma i arbetet, vilket kan leda till att kulturen instrumentaliseras och mister sin frihet och självständighet. KLYS är kritisk till att göra aspektpolitiken till en huvudstrategi för kulturpolitiken, eftersom den reducerar kulturen till en allmän nytta för att brukas för olika politiska mål. Vi ser också en fara i att fästa för stor tilltro till aspektpolitiken som en framtida finansiering av konstlivet.

Aspektpolitiken är enligt KLYS lika mycket en angelägenhet för andra politikområden som för konst- och kulturpolitiken. Det bör således åläggas andra politikområden att tillämpa en omvänd aspektpolitik, d v s att inbegripa kulturpolitiska perspektiv och hänsyn i sina åtgärder och beslut, när de påverkar kulturlivet och konstnärernas villkor.

När det gäller utredningens förslag kring *kulturföretagande och entreprenörskap* anser KLYS att allmänna uppdrag till ett stort antal myndigheter riskerar att få alltför små effekter för konstnärerna. Förslagen bör preciseras så att man tydligt markerar vilken myndighet som ska göra vad och för vem samt hur åtgärderna ska genomföras konkret.

Uppdraget att uppmuntra skapandet av mötesplatser, mäklare och andra mellanhänder bör i första hand inriktas mot konstnärernas egna organisationer. Andra alternativ ska värderas utifrån den nytta dessa faktiskt kan medföra för den enskilde konstnären. Centrumbildningarnas- och alliansernas samt KLYS-organisationernas egna förslag till verksamheter inom det här fältet bör särskilt lyftas fram.

I avsnittet om *EU-samarbete och internationella frågor* är KLYS kritisk till utredningens förslag att det internationella arbetet på kulturområdet behöver övergå till att omfatta mer samarbete än utbyte. Utbytet mellan konstnärer och konstnärers rörlighet måste fortsatt vara en prioriterad fråga både nationellt och internationellt.

KLYS ser gärna att samspelet mellan stat, region/landsting och kommun utvecklas, men anser att det bör ske inom ramen för en nationell kulturpolitik, eftersom det annars finns risk för att svagare regioner missgynnas. KLYS anser att utredningen inte kan ligga till grund för en så stor och genomgripande förändring av kulturpolitiken som förslaget om *portföljmodell* skulle innebära.

Mot bakgrund av att det i utredningsuppdraget ingick att undersöka hur försörjningsmöjligheterna för kulturskapare ska främjas samt att kulturutredarna själva konstaterar att kulturskarnas villkor är oacceptabla, är det enligt KLYS häpnadsväckande att förslagen från utredningen när det gäller *konstnärernas villkor* är så pass få och tandlösa. I KLYS Övergripande synpunkter nedan presenteras en lista med våra förslag till konkreta åtgärder som syftar till att de konstnärligt yrkesverksamma – kulturens kärna – ska kunna verka, försörja sig och utvecklas inom sitt yrke.

KLYS ställer sig slutligen mycket tveksam till utredningens förslag till ny *arkitektur för en samlad kulturpolitik*, som vi menar inte kan ligga till grund för några beslut. Kulturutredningen har inte lyckats visa på vilka positiva effekter för konsten och kulturlivet som sammanläggningen skulle få. Eftersom omorganisationen dessutom ska genomföras inom ramen för befintlig budget riskerar kostnaderna för den att påverka anslagen till kulturlivet.

KLYS övergripande synpunkter på kulturutredningen

Mot bakgrund av KLYS centrala ställning i den svenska kultur- och konstnärspolitiken har den aktuella kulturutredningen varit en prioriterad fråga i KLYS arbete under de senaste två åren. KLYS har haft en särskild arbetsgrupp som arbetat med kulturpolitiska frågor i relation till kulturutredningen samt – under remisstiden – en referensgrupp som diskuterat och analyserat utredningens slutbetänkande. KLYS har också tagit fram en kulturpolitisk plattform som grund för vårt kulturpolitiska arbete med sikte på att göra kulturpolitiken till en valfråga inför valet 2010. Se KLYS hemsida www.klys.se.

Kulturutredningen har haft som ambition att höja kulturens status och ge konsten och andra kulturyttringar en starkare ställning i samhället. KLYS välkomnar en kulturpolitik som lyfter kulturfrågorna och tydliggör dessa värden som tillgångar i ett brett samhällsperspektiv. Vi menar dock att utredningskommittén har valt fel fokus i sitt arbete för att få till stånd den förstärkta ställning för kulturen som man förväntar sig och hoppas på. Istället för att inrikta sig på organisatoriska frågor som kulturpolitisk huvudstrategi, borde utredningen tydligare ha formulerat *vad som ska uppnås* med en ny kulturpolitik. Vi saknar en ordentlig genomlysning av hur dagens kulturanslag används på konstområde för konstområde (jfr den norska modellen för att utveckla kulturpolitiken) och en analys av konsekvenserna av den fortgående urholkningen av anslagen till kulturlivet. KLYS saknar dessutom konsekvensanalyser av utredningens förslag, t ex kulturportföljens effekter på tillgängligheten till kultur i regionerna.

För förverkligande av en offensiv kulturpolitik som är relevant i dag och i framtiden hade i utredningen behövts en strategi för konst och kultur på Internet och en diskussion kring en digital infrastruktur för kulturen och dess tillgängliggörande. På detta område finns flera EU-initiativ som borde ha undersökts och analyserats närmare. Upphovsrättens centrala betydelse för konst och kultur har också fått en undanskymd plats i utredningen, vilket är förvånande i en tid med en allt livligare debatt kring upphovsrättsliga frågor och deras relation till konst och kultur. Samspelet mellan kulturpolitik och upphovsrätt måste enligt KLYS utvecklas.

KLYS anser vidare att utredningen borde ha fört fram barnkulturfrågorna mer offensivt och använt sig av de förslag som barnkulturutredningen lade fram för några år sedan. En annan fråga som borde ha analyserats i högre utsträckning är varför kulturaktiviteten bland svenska medborgare är så pass hög i ett internationellt perspektiv och vilken roll den svenska kulturpolitiken spelat för att uppnå detta. Enligt KLYS uppfattning har den svenska kulturpolitiken kraftfullt bidragit till det höga kulturdeltagandet i landet.

KLYS saknar också i utredningen ett resonemang kring armlängds avstånds-principen. Det är helt nödvändigt att inom alla konstområden upprätthålla denna princip i anslagsgivningen, *d v s att politiker ska besluta om storleken på anslagen för konstnärlig verksamhet, men inte ha inflytande över hur de fördelas*. Det är också viktigt att de konstnärligt yrkesverksamma

och deras organisationer bereds plats i styrelser och i övrigt ges reella möjligheter att delta i och påverka utformningen av den konkreta kultur- och konstnärspolitiken.

Men framför allt saknar KLYS i utredningen de konst- och konstnärspolitiska visioner och konkreta förslag som behövs för att verkligen stärka kulturlivet och förbättra kulturskaparnas situation. Ett brett, expansivt kulturliv behöver och måste samspela med ett starkt professionellt kulturliv.

I kommittédirektiven till utredningen uttrycktes att ”de som på professionell basis utövar kultur behöver kunna göra det på ekonomiskt rimliga villkor. Kommittén skall därför pröva hur försörjningsmöjligheterna för kulturskapare kan främjas”. Den niohundraåriga utredningen ägnar dock en mycket liten del åt frågan om konstnärernas villkor. De få förslag som utredningen lägger för att stärka konstnärerna kommer inte att på något avgörande sätt medföra förbättringar av de yrkesutövande konstnärernas levnadsvillkor.

Kulturlivet och dess kärnverksamma – de yrkesverksamma kulturskaparna – kan sägas ha svikits inte bara av utredningen utan redan i kommittédirektiven, eftersom regeringen där fastställer att kulturpolitiken inte får kosta mer än i dag. Det blir därför en fråga om omprioriteringar mellan olika offentliga utgifter istället för en reell ökning av pengarna till kulturen, där kulturutövarna brukar vara de som alltid trängs tillbaka.

KLYS vill mot denna bakgrund redan inledningsvis ange våra egna förslag till åtgärder för en offensiv och stark kultur- och konstnärspolitik. Därefter kommer vi att lämna synpunkter på kulturutredningen och dess förslag avsnitt för avsnitt.

Ett blomstrande, självständigt och mångfacetterat kulturliv förutsätter att konstnärligt yrkesverksamma – kulturens kärna – kan verka, försörja sig och utvecklas inom sitt yrke. För att uppnå detta anser KLYS att följande frågor bör prioriteras:

1. Inom ramen för trygghets- och skattesystemen skapa bättre förutsättningar för kulturskapare att kunna verka och försörja sig som yrkesverksamma, bl a genom att bygga vidare på vissa av de förslag som framkommit i samband med utredningen Konstnärerna och trygghetssystemen (SOU 2003:21) och utredningen Trygghetssystem för företagare (SOU 2008:89). Några konkreta förslag till åtgärder är:

- att anpassa beräkningsgrunderna för SGI (sjukpenninggrundande inkomst) till konstnärlig verksamhet
- att ändra a-kassereglerna så att de inte bidrar till att etablerade kulturutövare slås ut från kulturområdet och genom att vidga möjligheterna för konstnärligt yrkesverksamma egenföretagare att få a-kassa, bl a genom att tillåta en begränsad konstnärlig verksamhet vid sidan av arbetslösheten
- att se över pensionerna för konstnärligt yrkesverksamma, genom att bl a se till att konstnärerna får en motsvarighet till de avtalspensioner som omfattar flertalet lönta-gargrupper, och inte förblir helt hänvisade till kompletterande individuella pensions-försäkringar
- att se över skattesystemet så att det kan anpassas till konstnärlig verksamhet, bl a genom att särskilda hänsyn tas när det gäller vilka kostnader som ska anses avdragsgilla i dessa verksamheter
- att inom bl a Försäkringskassan, Skatteverket och det nya Tillväxtverket tillskapa rikstäckande kompetens när det gäller konstnärligt yrkesverksamma
- att öka resurserna till centrumbildningarna och allianserna samt att utveckla motsva-rande modeller inom andra konstområden utifrån dessa områdets förutsättningar och behov
- att tydliggöra skattelagstiftningen för att underlätta för stiftelser, företag och privat-personer att bidra till kulturen
- att behålla den lägre s k kultur moms och utvidga den till fler kulturområden
- att skapa en långsiktig struktur för kompetensutveckling för konstnärligt yrkesverk-samma inom olika konstområden
- att införa avdragsrätt för företag vid inköp av samtida konst

2. Värna upphovsmannens och den utövande konstnärens upphovsrätt, såväl på Internet som i den analoga världen, och göra den mer ändamålsenlig, bl a genom att se till att den enskilde upphovsmannen och den utövande konstnären bättre kan tillgodogöra sig sin upphovsrätt och själv få njuta frukterna av sitt arbete. Detta bör ske genom att stärka dennes ställning som av-talsslutande part och skapa en bättre balans mellan parterna på den upphovsrättsliga avtals-marknaden via den upphovsrättsutredning som nu pågår och som ska presentera sitt delbetän-kande i slutet av 2009. Kultur- och konstnärspolitiken måste ha ett bättre samspel med upp-hovsrättsområdet och dess utveckling.

3. Kraftigt öka anslagen till det fria kulturlivet och till kulturinstitutionerna. Det finansiella behovet på kulturområdet är trängande, och viktigare än samtliga delar av kulturutredningens förslag är behovet av ytterligare ekonomiska resurser till kulturen. I de statliga anslagen på kulturområdet finns inbyggda mekanismer som gör att anslagen urholkas år från år. Det är därför KLYS bestämda uppfattning att staten måste ta sitt ansvar som kulturens viktigaste resursgivare och öka den statliga kulturbudgeten.

Om man i likhet med kulturutredarna anser att konst och kultur är något som bör få allt större utrymme i samhället och som hela tiden ökar i betydelse för samhället, då måste kulturpolitiken få full kompensation för kostnadshöjningar samt tilldelas mer ekonomiska resurser. När mer resurser tillförs kan man investera mer, man kan öka kompetensen, knyta allt fler kontakter och utöka sitt verkningsområde. Och när man investerar mer får man mer tillbaka, förutsatt att investeringarna är klokt placerade.

Utbyggnaden av intellektets, känslans och fantasins infrastruktur som konst och kultur utgör är lika viktig för den mänskliga och samhällsliga utvecklingen som grundforskningen vid våra universitet och högskolor. Lika lite som vid utbyggnaden av järnväg eller satsning på forskning kan man i exakta siffror visa hur mycket bättre samhälle vi får om vi satsar mer pengar på kulturen. Det handlar om en djupare liggande insikt som inte går att kvantifiera. I stället för att dra sig tillbaka mer och mer och lämpa över delar av ansvaret för kulturpolitiken på andra politikområden och på företag, regioner och privata donationer – vilket känns som att backa tillbaka i historien – menar KLYS att staten bör kliva fram och ta ansvar för en kraftfull utbyggnad av kulturpolitiken. Vi önskar att de ansvariga kulturpolitikerna gör allt för att övertyga regering och riksdag om betydelsen av en sådan satsning på kulturpolitiken. Vi i konstnärsorganisationerna ställer oss till förfogande med alla våra resurser för en sådan process.

Del 1 GRUNDANALYS

1. Inledning

1.2 Kulturutredningens arbetssätt

I kommittédirektiven angavs att ”kommittén skall inom de tidsmässiga ramarna för sitt uppdrag sträva efter en öppen dialog med kulturpolitikens olika aktörer. Den skall hålla berörda centrala arbetstagarorganisationer informerade om arbetet och ge dem tillfälle att framföra synpunkter.”

KLYS anser att utredningskommittén inte har varit tillräckligt lyhörd för vad konstnärerna och kulturskaparna själva vill se för förändringar av kultur- och konstnärspolitikerna. KLYS har träffat företrädare för kulturutredningen vid tre tillfällen under en utredningstid på ett och ett halvt år. Men de förslag som utredningen har lagt när det gäller kulturskaparnas villkor vittnar om att utredarna inte har lyssnat på och tagit till sig de synpunkter och önskemål som har framförts av de yrkesverksamma konstnärerna och deras organisationer. När det gäller konkreta frågor som KLYS lyft fram vid möten med utredningen, se KLYS övergripande synpunkter på sid 3-6. På samma sätt som utredningen säger sig ha haft en dialog med de fackliga organisationerna DIK och ST (som främst organiserar tjänstemän vid museer och andra statliga kulturinstitutioner samt vid kulturmyndigheter), borde man rimligen ha haft en verklig dialog även med KLYS och konstnärorganisationerna, något som kunde ha blivit mycket fruktbart.

6. Kulturpolitikens praktik

KLYS är enig med kulturutredningen om slutsatsen att behovet av ytterligare statistik, forskning och analys över hela kulturområdet är stort. Däremot tror vi inte att de föreslagna förändringarna i förvaltningsorganisationen är nödvändiga av den anledningen. KLYS anser att en del av detta kan utföras inom ramen för Statens kulturråds nuvarande organisation, men tillräckliga resurser måste avsättas för ändamålet.

Att behovet av ytterligare statistik och analys är stort är själva kapitel 6 en exponent för; även om det finns gott om kulturstatistik och data rörande kulturpolitikens kostnader och de olika offentliga stödens mottagare, presenteras i utredningen ingen tillfredsställande överblick eller genomarbetad analys. Det finns bra delar som redovisar fördelningen mellan kulturella ändamål, t ex relationen mellan ändamålen konstarter och kulturarv, men det finns tyvärr en amatörmässighet i användandet av statistiken (från Statens kulturråd, SCB m.fl.) som inte borde förekomma i en statlig utredning. Ett exempel på detta är figur 6.7, sidan 258, där konstnärsstödens utveckling redovisas relativt KPI och relativt statstjänstemännens löner. För det första

finns ingen uppgift om vilket års priser som används. För det andra är inte konstnärsstödet relaterat till *hur många konstnärer* som mottagit stödet.

Utredarna skriver: ”Totalt har, som vi redan konstaterat stöden en mycket positiv utveckling över hela perioden.” Sanningen är dock den att vi inte vet om det är en positiv eller negativ utveckling förrän vi vet hur många konstnärer som varit mottagare till dessa ökande stöd. Det enda som redovisas här är hur totalsumman för alla konstnärsstöd utvecklas i fasta priser mellan 1975/76 och 2005.

Utredarna hävdar trots detta oförväget att konstnärsstöden har haft en ”mycket positiv utveckling” över hela perioden, vilket får sägas vara ett djärvt påstående med ovanstående invändning i åtanke. I utredningen jämförs statstjänstemännens reallöneökning med ökningen av konstnärsstöden i fasta priser utan att veta hur många konstnärer som har tagit del av stöden. Sådana jämförelser är direkt inadekvata och därför oanvändbara för utredningens beställare.

Det blir förvirrande för läsarna av kulturutredningen att det tecknas såväl en ljus som en mörk bild av anslag och resurser till kulturpolitiken. Under avsnitt 7.1 *Varför behövs en ny kulturpolitik?* (Förnyelseprogrammet sid 11) skriver utredarna att den statliga kulturpolitiken tappat i kraft, relevans och betydelse och att en förklaring till det är ”en kulturbudget som uppfattas som för trång och där ett växande kulturliv får konkurrera om en Realt krympande kaka.”

I avsnittet beskriver utredarna att hela behovet av en förändrad kulturpolitik i huvudsak kan härledas till en krympande kulturbudget. I samma avsnitt (Förnyelseprogram sid 13) finns ett diagram som beskriver utvecklingen av den statliga budgeten för olika politikområden. Diagrammet visar att utgiftsområdet kultur och medier tilldelades ungefär samma andel av statsbudgeten 2005 som 1980/81. Här beskrivs utvecklingen som odramatisk, och att den statliga kulturbudgeten varken vuxit eller krympt i förhållande till jämförda utgiftsområden.

I avsnitt 6.1.3 tecknas en betydligt ljusare bild av utvecklingen än i avsnitt 7.2. På sidan 249 i Grundanalysen visas ett diagram över förändringen av den statliga budgetens utveckling, fördelad på huvudändamål. Utredarna skriver att det av figur 6.2 framgår att kulturpolitiken i sin helhet, uttryckt i termer av kulturanslag, har varit framgångsrik och att kulturbudgeten, räknat i fasta priser, har lite mer än fördubblats mellan 1975 och 2005.

Visserligen visar utredningen – vilket är bra – att det ser olika ut för de skilda kulturgrenarna, men tonen i detta avsnitt är ändå mycket positiv; det gemensamma kulturträdet har ju vuxit. Man betonar dock att de tre största enskilda anslagshöjningarna i kulturbudgeten sedan 1970 är prestödet, kulturstödet till ombyggnader och den kyrkoantikvariska ersättningen.

I sin sammanfattning av budgetutvecklingen (Grundanalys sid. 265) anför utredningen slutligen att budgeten ”har tredubblats” mellan 1975 och 2005, alltså markant bättre än den fördubbling man visar på sidan 249. Självklart skapar sådant förvirring och kan förleda läsaren att tro att kulturbudgeten har ökat mer än den i själva verket har gjort. Av utredarnas diagram

på sidan 249 (figur 6.2) framgår att den totala (statliga) kulturbudgeten ökade från 3,2 miljarder 1975 till 6,4 miljarder 2005, alltså en dryg fördubbling. Räkna man däremot från 1970 så har en "tredubbling" skett, vilket kanske var det som utredarna hade i åtanke.

Utredningen påpekar följande viktiga förändring, nämligen att anslagen till institutionerna inom området kulturarv successivt tar en större andel av kulturbudgeten i anspråk, bl a på grund av att nya museiinstitutioner kommit till från 1980-talet.

De viktigaste siffror utredningen nämner är sådant som återfinns i Kulturrådets rapport Kulturen i siffror 2008 nr. 7, Kulturens finansiering 2007. Ett exempel finns i Grundanalysens avsnitt 6, sidan 271, tabell 6.8. Där återfinns statens, landstingens och kommunernas kulturutgifter per capita.

Använder man denna tabell och slår ihop sektorernas utgifter mellan 1998 och 2007 blir utfallet att de offentliga kulturutgifterna per invånare ökade med 17,9 procent. Detta kan t ex jämföras med ökningen av BNP per capita, som var 28 procent under samma period.

KLYS har tagit fram siffror över det konstnärsstöd som fördelas regionalt via Konstnärskommittén, och dividerat det med antalet konstnärer som mottagit stödet. Det har då visat sig att det regionalt fördelade konstnärsstödet från 1998 till 2007 bara ökade med 3,5 procent per konstnär. Att den totala bidragssumman ökade med 21,4 procent blir då tämligen missvisande.

Sammanfattningsvis ger alltså kulturutredningen en ibland motsägelsefull, ibland missvisande bild av utvecklingen av den offentliga sektorns bidrag till kulturpolitiken. Detta i sig bekräftar vad utredarna själva anser; att det behövs en ny, grundlig genomgång av tillgänglig statistik på området, plus framtagandet av ny sådan där detta behövs. Den genomgång som gjorts av utredarna har sina poänger och visar på vissa viktiga samband, men när man å ena sidan motiverar behovet av en förändrad kulturpolitik med en för trång kulturbudget och å andra sidan beskriver utvecklingen av kulturanslagen som en framgång, då kan man som läsare undra om inte hela kulturutredningen, med dess krav på en förändrad kulturpolitik, vilar på en något bräcklig grund.

Del 2 FÖRNYELSEPROGRAM

7. Vårt program för förnyelse

Kulturutredningen konstaterar att det inom kultur- och konstnärspolitiken finns behov av förnyelse och nytänkande och att kulturpolitiken måste ta till sig den omvandling som pågår i samhället. KLYS känner inte igen sig i den bild som utredningen ger av kulturlivet och konstnärerna. Det levande kulturlivet är i våra ögon modernt och flexibelt. Kulturskaparna är ofta de första att driva på förändringar och själva anpassa sig till de förändringar som sker i samhället. Konstnärerna och deras organisationer har alltid varit lyhörda för dessa förändringar och kunnat möta dem på alla upptänkliga sätt. Däremot har de knappa resurserna utgjort begränsningar för många verksamma på kulturområdet.

KLYS anser, vilket redan påpekats, att det är problematiskt att ta ställning till flera av utredningens förslag, detta eftersom de inte är färdigtänkta och saknar konsekvensanalyser. Förslagen bygger i mångt och mycket på antaganden och förhoppningar hos utredningskommittén.

Vi tycker inte heller att utredningen på ett övertygande sätt redovisat vad som är bristfälligt i den nuvarande kulturpolitiken, utöver att den behöver tillföras mer resurser. Utredningen ger delvis uttryck för en omvärdering av kulturpolitiken i Sverige; en kulturpolitik som i stora delar varit framgångsrik, vilket framgår tydligt i internationella jämförelser, t ex beträffande det höga kulturdeltagandet i landet. Enligt KLYS borde utredningen ha föreslagit att man ska bygga vidare på och utveckla det som är bra i den svenska kulturpolitiken samt på ett mer övertygande sätt ha argumenterat för att nya resurser ska tillföras kulturområdet.

7.2 Varför behövs en ny kulturpolitik?

I avsnittet förs ett resonemang kring resursbristen inom kulturområdet. Utredarna utgår från tesen att den statliga kulturpolitiken ”enligt en spridd uppfattning” ”efter hand och i allt högre grad tappat i kraft, relevans och betydelse.” De argumenterar samtidigt för att detta i första hand inte är en budgetfråga. KLYS ifrågasätter båda påståendena. Vi anser inte att man generellt kan säga att den svenska kulturpolitiken är kraftlös. Den har brister och når inte så långt som den borde göra, t.ex. när det gäller konstnärspolitiken. Men det menar vi beror just på bristande resurser. Jämfört med andra politikområden, som t ex högre utbildning och forskning, vars budget har ökat kraftigt sedan mitten av 90-talet, har kulturbudgeten i princip stått stilla som andel av statsbudgeten. Se vidare under kapitel 6.

8. Mål för kulturpolitiken

KLYS delar kulturutredningens uppfattning att det behövs en översyn av de nuvarande kulturpolitiska målen – som gällt i princip oförändrade i drygt 30 år – och en analys av vilken roll de har spelat för den faktiska kulturpolitiken. Anpassningar av målen måste göras till de omvälvande förändringar som skett och sker i samhället, bl a på arbetsmarknaden och genom utvecklingen av modern kommunikationsteknik och en bred digitalisering. Dessa förändringar påverkar många gånger allra först de yrkesverksamma kulturutövarna.

Vi anser dock inte att den av utredningen föreslagna revisionen av målen lyckas med uppgiften att levandegöra dessa förändringar. Inte heller förklaringarna till varför flera av de nuvarande målen överges är övertygande. De nya målen är än mer allmänt hållna än de nuvarande och till intet förpliktigande. Enligt KLYS behövs det starka och tydliga nationella mål för den framtida kulturpolitiken. De kulturpolitiska målen borde ytterligare konkretiseras och kompletteras med lämpliga uppföljningsmekanismer.

Ett av utredningens viktigaste teman, som även speglas av förslaget till nya kulturpolitiska mål, är att upphäva skillnaden mellan den professionella kulturen och alla andra former av kulturutövning. Ett exempel på detta är kommentaren till det andra målet (sid. 43 Förnyelseprogram) ”På den allmänna nivån finns det inte heller skäl att skilja mellan olika konstnärliga genrer eller mellan professionellt utövad och annan konstnärlig verksamhet”.

Borttagandet av målet som syftar till att främja konstnärlig kvalitet är ett annat exempel som går i samma riktning. Resultatet är att den tydliga kopplingen mellan konstnärligt yrkesutövande och kulturpolitik som karaktäriserar de gällande målen ersätts av diffusare formuleringar.

8.2.1 Målens inledning

Utredningens förslag till portalparagraf utgår ifrån att yttrandefriheten är en självklar omständighet i samhället. I utredningens kommentar till den står: ”Att slå fast kulturpolitikens anknytning till demokrati och yttrandefrihet kan möjligen anses överflödigt. Dessa företeelser är ju stadfästa i grundlagen och på det sättet inte beroende av politiska mål”. KLYS anser att resonemanget är ytligt. Yttrandefriheten måste alltid värnas och upprätthållas aktivt. Den är inte en ”utgångspunkt” för alltid given. Vi önskar därför en aktivare, tydligare skrivning där yttrandefriheten uttrycks som ett eget mål. Den konstnärliga friheten måste också sättas in i detta sammanhang. Säger man, som i gällande mål, att denna frihet ska ”stödjas utan att styras till sitt konstnärliga innehåll”, har man klargjort en tydlig uppgift för kulturpolitiken. Konstnärlig frihet, demokrati och yttrandefrihet betingar varandra ömsesidigt.

Vidare har delar av det nuvarande jämlikhetsmålet bakats in i portalparagrafen. KLYS är av uppfattningen att formuleringen i jämlikhetsmålet ”*Verka för att alla får möjlighet till delaktighet i kulturlivet och till kulturupplevelser samt till eget skapande*” är en aktivare, starkare och tydligare skrivning än den nya formuleringen i portalparagrafen. Vi menar att jämlikhetsmålet bör utgöra ett självständigt mål även fortsättningsvis, vilket är viktigt inte minst vid en ökad regionalisering.

8.2.2 De enskilda målen

Det första enskilda målet i utredningens förslag: ”- att främja mångfald, kulturell pluralism och internationellt samspel” ska jämföras med det nu gällande mångfaldsmålet: ”*Främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet och därigenom motverka kommersialiseringens negativa verkningar*”. Utredningens förslag är en sammanslagning av gällande mångfaldsmål samt gällande internationaliseringsmål. KLYS ser förändringen som en försvagning och ställer sig kritisk till att målsättningen ”främjande av konstnärlig förnyelse och kvalitet” lyfts ut ur målen. När det gäller kvalitetsmålet återkommer KLYS under avsnitt 8.2.3 där utredningen motiverar borttagandet av det.

Däremot finns det inte någon närmare motivering i utredningen till varför målet om främjande av konstnärlig förnyelse försvinner, annat än utredningens svepande hänvisning till att konstens förnyelse bäst främjas genom att värna om dess frihet. Mot bakgrund av att utredningen väljer att slopa det gällande självständighetsmålet, som betonar konstens frihet och integritet, känns inte detta motiv trovärdigt.

KLYS vill framhålla att konstnärlig förnyelse utgör en förutsättning för kulturell förnyelse. En seriöst menad kulturpolitik måste ta avstamp i en högre värdering av det konstnärliga arbetet i Sverige. Kulturpolitikens uppgift att möjliggöra konstnärlig förnyelse handlar därmed till stor del om de grundläggande ekonomiska och sociala villkoren för de konstnärliga yrkesutövarna. Samhällets insatser måste garantera enskilda och grupper av kulturarbetare möjligheter att under en viss tid kunna inrikta sig på experiment och förnyelse utan krav på att kunna försörja sig på denna verksamhet. KLYS betonar att konstnärlig förnyelse inte enbart handlar om några speciella experiment i en smalare sektor av verksamheten, utan utgör en grund för den konstnärliga verksamheten för varje enskild konstnär.

Nästa strecksats ”-att stödja konstnärligt skapande och ge plats för konstens förmåga att gestalta, bryta mönster och vidga det möjligas rum” anser KLYS också är en för svag formulering. Den fångar inte in hur staten ska förhålla sig till konsten. Den stödjande uppgiften framhävs, men lika viktigt är det som uttrycks i det nu gällande självständighetsmålet, att: ”*ge kulturen förutsättningar att vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället*” som betonar konstens och kulturens frihet. Jämförelsen visar att här finns samma glidning som i inledningen, bort från det som inom kulturpolitiken har benämnts med det sammanfattande namnet ”armlängds avstånds-principen”, och ”att stödja utan att styra.” Genom att byta

ut ord och uttryck som ”garantera” och ”stödja utan att styra”, som är inriktningsmässigt tydliga, mot ”främja” och ”ge plats för” blir förslaget till ny skrivning otydligt och vagt.

Frågan om konstens frihet och integritet kommer utredaren närmast i kommentaren till den andra strecksatsen (sid 44 Förnyelseprogram): ”Ett mål av detta slag innebär att politiken i sin relation till konstnärligt skapande måste klara att förhålla sig till företeelser som tänjer eller bryter mot etablerade normer.” Ordvalet ger ingen entydig tolkning av vad ”klara att förhålla sig till” betyder. Det öppnar för alternativa förhållningssätt, också begränsande och repressiva.

I det tidigare mångfaldsmålet tydliggjordes att arbetsvillkoren för yrkesverksamma konstnärer påverkar vitaliteten och mångfalden inom hela kulturlivet och att den kulturpolitiska uppgiften är att skapa bästa möjliga förutsättningar för det yrkesmässiga konstnärliga arbetet. Detta bör enligt KLYS alltjämt vara en central uppgift för kulturpolitiken och därför uttryckligen omfattas av de nya kulturpolitiska målen.

Den tredje strecksatsen: ”-att kulturarvet bevaras, brukas och tolkas”

Enligt utredningens uppfattning ska kulturarvet bevaras för framtiden och förmedlas vidare till kommande generationer. KLYS har inga invändningar mot kulturarvsmålet som det är formulerat av utredningen och som i princip motsvarar det nuvarande kulturarvsmålet.

Den fjärde strecksatsen ”-att kulturell kompetens och kreativitet används för att bidra till en social, miljömässig och ekonomiskt hållbar utveckling”.

Kombinerad med den uttryckliga ambitionen i kulturutredningen att göra detta mål till en ”huvudstrategi” och kulturpolitikens kärna genom den s k aspektpolitiken, reser sig frågan om kulturens fortsatta möjligheter att få vara den ”dynamiska, utmanande och obundna kraft i samhället” som det nu gällande självständighetsmålet talar om. Det föreslagna målet riskerar enligt KLYS att leda till en instrumentalisering av kulturen. Se vidare KLYS kommentarer angående kap.10 Kulturpolitiken som aspektpolitik.

Den femte strecksatsen: ”-att information och kunskap görs tillgängliga och förmedlas”

När innehållet i kommentaren till detta mål kondenserats till det väsentliga återstår: Digitaliseringen skapar nya villkor för informations- och kunskapsspridning. Kulturpolitiken bör ha starkt fokus på denna utveckling då den ökar tillgängligheten till olika kulturyttringar. Information och kunskap är inte samma sak. Att sprida kunskap om hur man sovrar i informationsflödet ”bör vara en viktig fråga för kulturpolitiken”.

Det känns som om innehållet i det föreslagna målet för länge sedan passerats av den tekniska utvecklingen. Vi lever i en tid när vissa beskrivningar snabbt blir obsoleta. Utredningen saknar en uppdaterad bild av det turbulenta, digitala medielandskap vi befinner oss mitt i. Målformuleringen i strecksatsen saknar enligt KLYS verklig innebörd.

8.2.3 Några mål vi inte fört vidare

- Kvalitetsbegreppet

Som helhet ägnas en halv sida åt argumentation kring slopandet av kvalitetsmålet. KLYS anser att skälen som anges inte är övertygande. De tar sin utgångspunkt i ett endimensionellt kvalitetsbegrepp som är normerande och utövas avgränsande eller utestängande. Resonemanget utgår från att man bara rör sig med ett kvalitetsbegrepp och en referensram.

Från nationella scener till amatörteatersällskap, från statliga konstmuseer till ABF-kurser i måleri finns det en ambition till fördjupning, att nå längre, att ta ett steg till. Ingen menar att verksamheterna ska bedömas med samma måttstock eller värderas mot varandra, men ambitionen inom varje referenssystem kan beskrivas som en strävan mot kvalitet. I avsnitt 10, sid 126 konstaterar utredningen att "Dansutbildningar får t.ex. i dag 285 000 kronor per student och år och operautbildningar 430 000" och på sid 128 att "Utbildningar som i ersättningsystemet klassificeras som konstnärliga utbildningar bedrivs i dag vid 29 svenska lärosäten". Varför lägger staten ned så mycket pengar på utbildningar av dansare och operaartister, varför ger så många skolor konstnärliga utbildningar? Skulle samma fråga ställas när det gäller väg-ingenjörer eller läkare är svaret givet. Utbildning ger yrkeskunnande som leder till kvalitet i verksamheten. Stipendieverksamhet inom t.ex. Konstnärsnämndens verksamhetsområde vilar på bedömningar av kvalitet. Hur kan villkor för t.ex. projektansökningar formuleras utan kvalitetskriterier?

Utredarna använder själva vid flera tillfällen kvalitetsbegreppet, t ex på sid 34 i Kulturpolitikens arkitektur; "Motivet för detta är att när myndigheterna blir större och får fler verktyg, enligt våra förslag i kapitel 15-17, får de bättre förutsättningar att välja hur prioriteringarna bäst kan genomföras. Att bara t ex räkna antal föreställningar är inte tillräckligt. Även kvaliteten och upplevelsen måste vägas in."

Kvalitet är ett dynamiskt och vittförgrenat begrepp som alltid finns med och som aldrig kommer att få en fast definition. Det betyder inte att det inte kan, eller bör, vara ett mål. På alla nivåer används olika kvalitetskriterier som verktyg för beslut och prioriteringar. Hur det skulle kunna vara annorlunda framstår som ett mysterium.

KLYS håller med utredningen om att kvalitetsbegreppet kan och behöver problematiseras. Centralistiska och traditionella uppfattningar om vad kvalitet är kan ta sig oönskade diskriminerande uttryck som missgynnar mångfald och konstnärlig frihet. En diskussion måste således ständigt föras när det t ex gäller ur vilka aspekter kvalitet ska bedömas.

Sammantaget är KLYS uppfattning att en målsättning om främjande av konstnärlig kvalitet ska finnas kvar i de kulturpolitiska målen och att den ska vara nära sammankopplad med en målsättning om främjande av konstnärlig förnyelse.

- Kommersialismens negativa verkningar

Att ta bort slutledet i det gällande mångfaldsmålet ” ... och därigenom motverka kommersialismens negativa verkningar. ” är enligt KLYS en grov förenkling. Borttagandet beskrivs i betänkandets förklarande text (sid 47 Förnyelseprogram) som en logisk konsekvens av en ny tidsanda där: ”...offentliga insatser inom kulturområdet inte behöver motiveras med att det behövs för att motverka marknadens sätt att fungera.”

Att det kulturella landskapet förändrats på trettiofem eller femton år är fullt klart, men exakt hur den förändringen ser ut har inte utredningen ett bra svar på. Det är mycket tveksamt om balansen mellan den marknadsdrivna kulturen och den fria har förskjutits till ett jämviktstillstånd där de möter varandra med samma kraft. Medieutvecklingen kan tolkas dubbelt. Det offentliga rummet har vidgats enormt genom den digitala revolutionen. Samtidigt är koncentrationen av mediemakt på få händer större än någonsin. Italien är det mest belysande, och varnande, exemplet. Mot bakgrund av de motstridiga tendenserna inom det totala kulturlivet, dit medierna hör, är det oroande att utredarna tämligen lättvindigt konstaterar att kulturpolitiken inte längre har en balanserande roll att fylla.

KLYS anser det av yttersta vikt att det i målen framhålls att konsten och kulturen inte kan verka och utvecklas enbart på marknadens villkor. På många konstnärliga områden krävs att staten går in med åtgärder som främjar mötet mellan utbud och efterfrågan. Detta garanterar en mångfald av kulturverksamheter på så många platser och för så många olika människor som möjligt.

9. Kulturpolitik, civilsamhälle och folkbildning

Att civilsamhället spelar en viktig roll i Sveriges kulturliv är för KLYS något självklart. Utan förankring i civilsamhället kan vi inte bedriva någon form av kulturell verksamhet. Att hitta former där civilsamhälle och kulturell verksamhet möts på ett fruktbart sätt är ett framgångskoncept. Det skapar harmoniska medborgare, engagerade avnämare och kulturambassadörer. Kulturskaparna är också en viktig del av civilsamhället. De initierar och är ofta drivande i många delar av det som kulturutredningen definierar som civilsamhället.

Vi anser inte att det finns någon motsättning mellan yrkesutövande kulturarbetare och amatörer, utan vill framhålla samspelet dem emellan. Den ena viger sitt liv åt konst och kultur och har sin utkomst från den, medan den andra har sin inkomst inom något annat område, men mycket väl kan viga sitt liv åt konst och kultur på sin fritid. Den ena gruppen behöver den andra. Hela ”näringskedjan” måste finnas för att ett rikt kulturliv ska uppstå. De yrkesverksamma föder denna näringskedja. Utan en kulturellt yrkesverksam kärna har amatörkulturen inget att ”förhålla sig till” och inspireras av.

Utän möjlighet till upplevelsen av stor konst och möjlighet att ta del av kommunala kulturskolors utbud, oavsett var i landet man bor, stimuleras inte barns och ungdomars längtan att ägna sig åt kultur och våra konstnärliga högstskolor fylls inte med studenter.

Kulturlivet i sin helhet bör tilldelas en större andel av den offentliga budgeten. Redan Perikles betonade drygt 400 år före Kristus sambandet mellan kulturell och politisk blomstring. För att kulturen i Sverige ska blomstra krävs att man satsar på de yrkesverksamma kulturskaparna, den etablerade konsten/institutionerna, det fria kulturlivet *och* amatörkulturskaparna. Ska man som kulturutredningen föreslår förhandla om samma portfölj och denna ska hålla sig inom befintliga kostnadsramar, ser vi som en stor risk att det inte blir mer samverkan utan snarare motverkan mellan olika grupper i kultur-, civil- och folkbildnings-Sverige. Kontakten mellan kulturens olika områden måste förbättras, det är vi helt eniga med kulturutredningen om, men vi tror inte att det sker genom en huggsexa om en gemensam pott begränsade pengar.

Mellan det lokala och regionala sker ofta kulturell verksamhet i samverkan. Här kan man med fördel arbeta i samarrangemang mellan föreningar och institutioner, mellan amatörer och yrkesverksamma. Amatörkulturen skapar möjligheter för yrkesutövande kulturarbetare, bl a genom samverkan i olika projekt, där man erbjuder arbetsplatser åt dessa. Här fyller civilsamhället – bestående av individer, föreningar och folkbildningsföreträdare – en stor funktion. Vi anser att det i detta sammanhang är viktigt att lyfta behovet av gemensamma mål, mål som man kan använda sig av och luta sig mot runt om i landet. Dessa ska grunda sig på konst- och kulturpolitiska visioner och vara en gemensam strävan och värdegrund. Kulturutredningen skriver att utgångspunkten ska vara medborgarnas behov. Vi anser dock att det bör finnas en uttalad kulturpolitisk linje grundad på en idé om konstens och kulturens betydelse och vi anser att man inte heller kan utesluta kvalitetsbegreppet. Vi strävar inte efter att cementera ett

sådant, men anser att det är livsviktigt för oss människor att hålla diskussionen om kvalitet levande. Se vidare ovan under 8.2.3.

KLYS ser positivt på tanken att föra besluten närmare civilsamhället, men det ställer helt andra krav på den regionala och lokala politikernivån. Vi har från flera regioner i landet nåtts av en oro över att det i många regioner inte finns tillräcklig kompetens, vare sig i civilsamhället, inom kulturpolitiken eller bland de i regionen yrkesverksamma, för att kunna föra en dialog och ”förhandla” om medel. Detta kan komma att innebära att kulturen inte längre blir beroende och självständig, utan att den instrumentaliseras genom att man blir hänvisad till det som man i utredningen omskriver med orden; ”...satsningar och lösningar som utgår från olika regionala förutsättningar”.

Kulturutredningen talar om att företrädare för civilsamhälle och folkbildning ska finnas med i dialogen mellan nationens företrädare/det nya Kulturrådet och regionerna. Det är bra, men för att dialogen ska bli giltig och användbar krävs att även de yrkesverksamma kulturarbetarna och deras organisationer bereds plats i en sådan dialog. Utredarna presenterar, tyvärr, återkommande en vrångbild av yrkesutövande kulturskapare som i följande tre citat.

”Vilken självbild har en kulturskapare, dvs. betraktar man sig som entreprenör, företagare eller som konstnär? En vanlig föreställning i ett historiskt perspektiv har varit att en konstnär främst ser sig själv som någon som måste skapa av inre nödvändighet och drivkraft. För att kunna skapa god konst krävs att konstnären är upphöjd från verklighetens ”trivialiteter” och invanda rutiner, detta faktum har ansetts skilja ut gruppen från det vanliga lönearbetet. Denna föreställning som har sin grund i romantikens syn på konstnärens roll har ännu i dag starkt inflytande.” (Förnyelseprogram sid. 157)

”Konsekvensen av detta är att samhällets generella former för näringslivsutveckling – starta eget kurser, affärsrådgivning etc. – sällan når kulturföretagaren. Kulturföretagarens självbild står i vägen.” (Förnyelseprogram sid. 158)

”I ett historiskt perspektiv, har kulturskapare, ofta benämnd som konstnär, kopplats till en föreställning om att vara skapare av god konst, ofta liktydigt med subventionerad kultur.” (Förnyelseprogram sid. 147)

Vi finner denna karikerade bild av en bred yrkeskår både beklaglig och skadlig. Den underminerar och krymper rollen för de yrkesverksamma kulturskaparna som i själva verket utgör en av de viktigaste förutsättningarna i Sveriges kulturliv.

I övrigt anser KLYS att kapitel 9 är osammanhängande och svårt att förstå. Vi ser det också som anmärkningsvärt att utredningen lyft ut ett av de tre R:en, Riksteatern, och lagt detta under kapitlet om civilsamhället. Vi anser att Riksteatern borde analyseras liksom övriga riksinstitutioner (Rikskonserter och Riksutställningar) och att den inte bör ligga under det s.k. civilsamhället.

10. Kulturpolitiken som aspektpolitik – samspelet med andra samhällsområden

KLYS frågar sig inledningsvis vilka överväganden och bedömningar som har avgjort vad som ska räknas in i begreppet aspektpolitik? Kan de relativt omfattande resonemang om utbildning och forskning inom kulturområdet kallas för aspektpolitik i den mening som utredarna själva lägger in i begreppet? Varje politikområde – det må vara teknik, ekonomi eller juridik – rymmer en utbildningsdel som kan sägas tillhöra själva området.

KLYS anser att avsnitten 10.2 *Högre utbildning, forskning och eftergymnasial utbildning för kulturområdet* (Förnyelseprogram sid. 117-143) borde ha lagts utanför kapitlet om aspektpolitiken i ett eget utbildningsavsnitt. Samma sak kan sägas om avsnitt 10.3 (Förnyelseprogram sid.144-183), *Kulturföretagande och entreprenörskap*. Även här rör sig resonemangen om frågor som kan sägas vara relaterade till det kulturpolitiska fältet självt.

Det är också med tvekan avdelningen 10.1 *Kultur i skolan* kvalar in under begreppet aspektpolitik. Hur skolans kursplaner ser ut, hur estetiska ämnen och humaniora hävdar sig i skolans samlade utbildningsplan, hur kultur i övrigt kan integreras i skolans arbete har väl alltid varit föremål för samhällsdebatt och politiska beslut. Starka band mellan skolområdet och kulturområdet är heller ingen nyhet, den bilden förändras knappast av att en ny term lanseras. I avsnittet 10.1 *Kultur i skolan* görs däremot viktiga ställningstaganden för stärkande av de estetiska ämnenas roll i skolan. Dessa stöder KLYS självfallet.

Gör man denna reduktion av hela avsnittet om aspektpolitik återstår 10.4 *Regional tillväxt*, 10.5 *Kultur och hälsa* samt 10.6 *Kultur och miljö*. Denna renodling gör det enklare att bedöma möjliga konsekvenser av aspektpolitiken tillämpad på kulturområdet.

KLYS allmänna bedömning när det gäller utredningens förslag till aspektpolitik

Aspektpolitiken presenteras som en hörnsten i en ny kulturpolitik. Utredarna förordar att den görs till en kulturpolitisk huvudstrategi. Genom ett bättre samspel med en rad andra politikområden anser utredarna att såväl kulturen, i bred mening, som de olika politikområdena kommer att gynnas och utvecklas. Aspektpolitiken ses också som en av flera viktiga möjligheter till en utvidgning och förbättring av konstnärsgruppernas försörjningsmöjligheter. Politisk sektorisering och snäva perspektiv identifieras av utredningen som grundläggande problem för kulturpolitiken. Utredningen anser, något hårdraget, att den inskränktheten inte bara utmärker kulturpolitiken utan även kulturlivet i stort. Lösningen presenteras i form av en aspektpolitik.

Den bild av ett avskilt och upphöjt kulturliv som utredningen beskriver känner KLYS inte igen. Problemet är att den beskrivningen riskerar att skapa konstruerade motsättningar mellan olika aktörer inom kulturområdet, som inte gynnar någon. Argumentationen för att kulturlivet

skulle behärskas av ett snävt och ”inomkulturellt” perspektiv byggs på med föråldrade och förenklade beskrivningar. Jfr citat ovan på sid 17.

Verkligheten för dagens konstnär är att yrkeslivet och försörjningen hanteras utifrån ett praktiskt perspektiv. I den mån man inte kan försörja sig inom sitt konstnärliga yrke har man ofta andra uppdrag eller vanligt lönearbete inom eller utanför kulturområdet.

Utredningen identifierar genom aspektpolitiken ett antal politikområden; regional tillväxt, hälsa, miljö. Sedan ställer sig utredarna frågan: Hur kan kulturen användas inom dessa områden? Det spontana svaret är att kulturen redan finns där. Direkt och indirekt, såväl genom projekt och arbete inom dessa områden, som genom skildringar och gestaltning av dem. Men det är inte det som utredarna menar. Utredningen vill ge kulturen ett uppdrag *utifrån dessa politikområdens behov*.

Under avsnitt 10.4 Regional tillväxt, står t ex att läsa:

”ta fram en plan för hur konstarterna kan bidra till regionala program och strategier” och ”För att nå regional styrka behövs en samordning och att alla arbetar för samma mål”

Kulturperspektivet finns sedan länge med i all samhällsplanering. KLYS håller med utredningen om att kommunikationen mellan politikområdena bör bli bättre. Men medvetenheten om kulturens betydelse finns redan på statlig, kommunal och regional nivå. Problemet är pengar. Om inte resurser satsas på kulturen blir den tvungen att leva på de medel den kan lyckas få i konkurrens med alla annan offentligfinansierad verksamhet.

Självfallet har konsten flera olika roller i samhället och flera olika innebörder för såväl kulturkonsumenter som kulturproducenter. Att kulturpolitiken försöker bredda konstnärernas roll och uppdrag ser KLYS som något positivt, och detta är något som vi har vi pläderat för länge.

Vad vi dock ser som oroväckande är att kulturutredningen inte på något sätt problematiserar konstens och konstnärens roll i samhället. För att konsten ska befrukta samhället behöver den självfallet lyssna till samtiden, spegla samhället och delta i diskursen, men den behöver på samma gång få ställa sig utanför, tillåtas vara olydig och ifrågasätta vägvalen. Vi tror att den bråkiga, uppstudsiga, motsträviga konsten som ställer allt på ända och ger uppdragsgivaren något utöver det som förväntas, i själva verket är en omistlig bidragsgivare till samhällsutvecklingen, inte en sabotör som bromsar framåtskridande. När man läser utredningen bringas man emellanåt uppfattningen att konstens huvudsakliga roll nu är att vara en kreativ inspirationskälla till fortsatt vägbygge. Politiker på nationell nivå och EU-nivå har stakat ut en utvecklingslinje som medborgarna nu ska följa och som konstnärerna kan få hjälpa till att bana väg för.

I det gällande kulturpolitiska självständighetsmålet står det: ”*Ge kulturen förutsättningar att vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället.*” Denna tydliga formulering beskriver enligt KLYS vad det handlar om. Kultur kan och bör spela en viktig roll inom sam-

hällets alla områden, men uppgiften är att göra det utifrån att vara ”en dynamisk, utmanande och obunden kraft” inte som ett politiskt uppdrag. Att betrakta kultur som en ”nyttighet”, som kan tas i bruk för att uppnå vissa inom politiken uppsatta mål, är vad vi kallar för ”en instrumentell kultursyn”. Den bottnar också i föreställningen att kulturen har en inbyggd ”godhet” eller ”uppbygglighet”. Är det propaganda eller kultur vi pratar om? Konst problematiserar.

Kulturen har, sedd över tid, säkert lika många mörka som ljusa stråk i sig. Kultur kan vara destruktiv eller kraftigt ifrågasättande. Kulturella uttryck och idéer som bekämpas i en tid, kan bli de som bär samhället i en annan. Kulturen är den ständiga dialog som samhället utvecklas genom. De kulturella uttrycken ska inte styras av politiska mål. Principen om armlängds avstånd måste fortsätta gälla. Kulturpolitikens viktigaste mål bör vara att garantera ett fritt och mångfasetterat kulturliv.

KLYS förespråkar ett omvänt perspektiv på aspektpolitiken

Konstnärernas villkor är sedan länge ett tydligt definierat problemområde. KLYS anser att villkoren för konstnärerna är ett mått på hur hela kulturen mår och hur framgångsrik kulturpolitiken är. Om de som producerar konsten inte kan arbeta under rimliga livsvillkor kommer kulturlivet att utarmas.

KLYS menar att man måste ha ett system som är rimligt för alla parter, kulturproducenter, kulturkonsumenter och det omgivande samhället. Den sammanfattande bild som Konstnärsnämndens undersökning ger av konstnärernas inkomstmässiga och sociala villkor är inte uppmuntrande. Det är heller inga nyheter. Tilläggas bör att det naturligtvis inte är en tacksam uppgift för en utredning att staka ut en ny kulturpolitik utan att få tillföra nya ekonomiska resurser.

En stark satsning på konstnärspolitik skulle innebära en vitalisering av hela kulturlivet. Det i sin tur skulle innebära att konstnärer utifrån sina olika genrer skulle få möjlighet att bli ännu synligare och aktivare i hela samhället. I mötet med det som utredningen kallar för civilsamhället skulle den professionella kulturens erbjudande bli starkare och stabilare. Med en tryggare ekonomisk bas skulle kåren av konstnärer, med långa konstnärliga utbildningar, ofta på högskolenivå, få möjlighet att fullt ut utveckla sina konstnärliga verksamheter. I dag tvingas de flesta välja bort det alternativet för att kunna försörja sig. Brödjobb tar det mesta av deras tid. Samhället förlorar stora mängder kulturellt kapital som investerats i utbildningssystemet.

I visionen av en starkare konstnärspolitik kan man också urskilja något av en omvänd aspektpolitik. Givet att villkoren för den professionella kulturen förbättras och stärks så kommer den kulturella aktiviteten att öka, liksom initiativen inom alla politikområden.

Kulturen blir då en ännu starkare dynamisk kraft i samhället än vad vi upplever i dag.

Den ”kulturalisering” av samhällslivet som utredningen talar om får då riktning och djup.

Till den omvända aspektpolitiken kan också räknas behovet av att andra politikområden inbegriper kulturpolitiska perspektiv och hänsyn i sina åtgärder och beslut. Regeringen är kollektivt ansvarig för sin politik och de olika departementen måste samverka även när det gäller frågan om konstnärernas villkor. I 1996 års kulturpolitiska proposition uttrycks:

”Arbetsmarknadspolitiska, skattepolitiska och socialpolitiska åtgärder kan få oväntade och drastiska konsekvenser för konstnärer. Det bör därför vara ett övergripande konstnärspolitiskt mål att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållanden inom varje politikområde innan man väljer att lösa problemen inom kulturpolitikens ram.”

KLYS anser att denna övergripande kulturpolitiska målsättning bör föras med in i den framtida kulturpolitiken.

10.1 Kultur i skolan

KLYS ansluter sig till utredningens bedömningar, men skulle gärna se fler och tydligare förslag när det gäller kultur i skolan.

Vi delar utredningens bedömning att skolan ska ha ett ansvar för att barn och unga får tillfälle till eget skapande, möjlighet till bildning samt tillgång till sitt eget och andras kulturarv och stöder utredningens försvar av de estetiska verksamheternas plats som obligatoriska ämnen även på icke-estetiska program på gymnasiet. Men skolan bör också, enligt KLYS, ha ett uttryckligt ansvar i läroplanen för att skolelever ska få möta professionell kultur från olika konstområden.

När det gäller avsnittet om ett samlat nationellt ansvar för kultur i skolan förefaller det logiskt att Kulturrådet får möjlighet att utveckla det ansvar för överblick och utveckling av kultur i skolan som rådet redan nu har. Ett utvidgat och fördjupat ansvar kräver dock samtidigt större resurser. KLYS tillstyrker förslaget.

Angående avsnittet om regionala insatser konstaterar KLYS att det finns en lång tradition av samarbete mellan kulturlivet och skolorna. Många professionella kulturutövare utarbetar och erbjuder program för förskolor, skolor och gymnasier. Centrumbildningarna har under flera decennier bidragit till denna förmedlingsverksamhet. Många vittnar om att skolans kommunalisering innebar en ökad uppförsbacke för detta arbete. Öronmärkning av pengar känns som en viktig angelägenhet i detta sammanhang. Dessutom bör de befintliga förmedlings- och kontaktvägarna mellan skola och kulturliv stärkas, värderas och prioriteras innan nya mellanhänder och förmedlare uppmuntras att ge sig in i verksamheten.

När det gäller förslaget om kulturområdets samverkan med skolan på regional nivå är det svårt att bedöma eftersom det är kopplat till den s.k. portföljmodellen, vars genomförande och möjliga konsekvenser enligt vår bedömning inte är tillräckligt utrett.

KLYS anser att en modern skola också behöver tydlig mediekunskap och ”digital” kompetens inskrivet i kursplanen där kunskaper om internetanvändning, upphovsrätt o s v finns med som ett viktigt inslag i undervisningen.

Se för övrigt resonemanget i inledningen om vår uppfattning att skolan inte kan ses som en del av aspektpolitiken.

10.2 Högre utbildning, forskning och eftergymnasial utbildning för kulturområdet

KLYS delar utredningens bedömningar i avsnitt 10.2 och ansluter sig också till de överväganden och förslag som lämnats i bilaga 6. ”Forskning för kulturområdets behov”. Vi vill med skärpa framhålla att de påpekanden som finns i förslaget om nödvändighet av konstnärlig kompetens inom det föreslagna organet för finansiering av forskning inom kulturområdet tas på allvar.

10.3 Kulturföretagande och entreprenörskap

KLYS ser generellt positivt på förslag till åtgärder som underlättar och stödjer kulturskapare att driva sina konstnärliga verksamheter som företag och välkomnar utredningens ambition att få till stånd förbättringar när det gäller det kulturella företagandet. Förslagen på detta område är dock enligt KLYS påfallande vaga, få och - många av dem - på intet sätt nya.

KLYS konstaterar att det är svårt att följa diskussionen i avsnittet eftersom man väljer att i samma andetag behandla allt från hela branscher till små enmansföretag. Här flyter diskussionen på ett sätt som gör det svårt att urskilja vilka åtgärder som bör rikta sig mot vilken sektor av kulturföretagen. Utredningens koppling till kulturens allmänna roll för samhällsutvecklingen riskerar att leda till alltför diffusa uppdrag till berörda myndigheter. Detta på ett område där behovet av tydliga förslag är stort. KLYS koncentrerar därför sin analys på den enskilda konstnärens och hans företags specifika behov.

Konstnärsnämndens nyligen publicerade inkomstundersökning visar med all tydlighet att företagandet bland konstnärer är mycket högt. Bland författare, bildkonstnärer och kompositörer är uppåt 70 procent av de yrkesverksamma egenföretagare medan andelen är något lägre bland exempelvis skådespelare, musiker och journalister, men även där ökar egenföretagandet. Undersökningen har inte kunnat skilja ut de konstnärer som bedriver sin verksamhet i aktieföretagsform – dessa redovisas som anställda. Detta innebär att den totala siffran företagare är högre än vad som redovisas i undersökningen. Aktieföretagsformen blir allt vanligare beroende på de mer förmånliga skattereglerna. Samtidigt visar Konstnärsnämndens undersökning att inkomstnivåerna är låga – ibland uppseendeväckande låga.

Entreprenörskap är också något som kännetecknar de flesta konstnärer och det påståendet är giltigt oavsett vilken definition man väljer av detta begrepp.

När man väl konstaterat detta borde utredningen ha siktat in sig på kopplingen mellan de företagande konstnärernas inkomstförhållanden i relation till den marknad som konstnärer arbetar mot. Om den analysen visar att det är svårt att med hjälp av entreprenörskap höja intäkterna i kärnverksamheten – så borde man fundera över vad detta får för effekter för viljan att se sig själv som ett småföretag. Troligen är detta förklaringen till konstnärers ointresse för näringslivsutveckling. Att hänvisa till självbild, attityder och kulturkrockar är provocerande påståenden från utredningens sida. Avsnittet om konstnärens självbild verkar skrivet av någon med en mycket förlegad syn på konstnärsrollen. Dagens konstnärer lever mitt i samhället och ser sig själva som en del av detta. Ofta är konstnären en viktig aktör i civilsamhället och dess olika organisationer. Att skapa motsättningar med en beskrivning om någon slags gammalmodig bild av en excentrisk konstnär är i en kulturutredning närmast obegripligt. Basen för att kulturen ska växa i samhället är att vi har en stark konstnärskår med väl fungerande arbetsvillkor. Annars finns ingen utveckling att främja.

Nästa steg kan då vara frågan om de krav som ställs på kulturföretagare istället borde anpassas till de speciella marknadsförutsättningar som råder inom kulturområdet samt om ett alltför stark fokusering på den traditionella företagarrollen eventuellt ytterligare minskar verksamhetens överskott. Ska man istället sträva efter att skapa en anpassad och fungerande företagarroll för just dessa grupper – istället för att tvinga in dem i strukturer som är gjorda för helt andra kategorier av näringar. Ofta talar vi om företag som inte skulle ha startats om inte verksamheten var just konstnärlig. Ekonomiskt saknar den relevant bärkraft och kan inte alltid växa på det sätt som utredningen ofta antyder.

Slutligen kan man också analysera hur intäktströden på en marknad fördelar sig mellan olika aktörer och om man tror att dessa förändras genom ett mer entreprenörsliknande beteende hos de enskilda konstnärerna. Intressant är om företagande kan ge en författare eller tonsättare fler möjligheter att upplåta sina verk till en rimlig ersättning. Den relevanta frågan här kanske istället handlar om avtalsreglerna i upphovsrättslagen, utvecklande av avtalslicenser m m samt att den administrativa bördan för en konstnär inte har en utformning som gör att stora delar av hans inkomster går till att betala för bokförings- och skatterådgivning. Ett etablerande av mellanhänder som betalas av konstnären själv kan naturligtvis äta upp en del av intäkterna och löser då inte några problem.

Utredningen blandar också ihop försörjning och breddad verksamhet med kulturföretagande på ett förvirrat sätt. Man nämner att en skådespelare kan spela teater och vara chefsutbildare – samma förhållande kan enligt vår mening gälla en polis, en lärare eller någon annan yrkesgrupp. Man skaffar sig med stöd av sina förvärvade kunskaper ett nytt sätt att förtjäna pengar. Det handlar om att bredda innehållet i sin verksamhet och är nödvändigt för många konstnärer. Men lika viktigt är att den som är verksam inom sitt kärnområde fungerar i företagarrollen.

Vi måste i det här landet ha skådespelare som spelar teater och författare som skriver böcker. Vi måste ha bildkonstnärer som skapar verk för utställningar i sin ateljé och vi måste ha komponister som sitter i sin arbetslokal och skriver kammarmusik. Detta kan aldrig ersättas utan bara kompletteras av en slags utvidgad konstnärsroll där man hinner chefsutbilda, göra tavlor för IKEA, kolla vilket ljud som passar en brödrost eller fungera som konsult inom en myndighet. Detta kan inte vara centralt när man diskuterar konstnärer och företagande, utan den diskussionen måste enligt KLYS starta i kärnverksamheten och börja med att lösa frågor kring denna. Hur ska en författare som skriver böcker fungera med sitt företag och sitt entreprenörskap? Faran är att utredningen närmast omedvetet blandar ihop entreprenörskap med frågan om konstnärer egentligen borde ägna sig åt något annat.

Utredningen missar också i den diskussionen att alla dessa utvidgade sysselsättningar för konstnärer ofta kräver lång konstnärlig erfarenhet. Skådespelaren blir chefsutbildare först efter en ganska lång yrkeskarriär. Om man frivilligt eller ofrivilligt tvingas vidga verksamheten så förutsätter det att man haft en möjlighet att utveckla sitt eget konstnärskap först. Det kan då finnas ett behov hos konstnären att hävda sin rätt att ägna sig åt sin kärnverksamhet – eftersom detta är den enda vägen för att nå en hög nivå i arbetet.

En annan viktig fråga handlar om förslaget att uppmuntra mellanhänder som ska vara en koppling mellan marknaden och konstnären. Sådana finns redan idag och kan fungera på två sätt. Vissa av dessa mellanhänder tar en stor andel av inkomsten utan att egentligen ge särskilt mycket tillbaka. I andra fall finansieras och drivs dessa mellanhänder på ett sätt som garanterar att konstnären stärks och inte förlorar ekonomi genom att anlita mellanhanden.

I stället för att okritiskt föra fram mäklare, inkubatorsverksamhet etc, borde utredningen ha kartlagt vilka sådana som idag verkar på marknaden och vilken styrka dessa ger den enskilda konstnären, samt hur mycket dessa kostar för konstnären. Man kan också nämna att mäklarverksamheter har en tendens att dra sig mot "lönsamma" områden och att andra grupper då även i framtiden lämnas utan stöd och support. Att mäkla poeter har sina begränsningar. Åter måste påminnas om att ifall mäklarverksamheten handlar om alternativa sysselsättningar hjälper den inte konstnären i hans kärnverksamhet. Om man vill vara säker på att den senare utvecklingen uppmuntras så bör man enligt KLYS lägga stöd och utvecklingsmedel till verksamheter som drivs av konstnärerna själva eller där konstnärerna själva har ett stort inflytande.

Här är det förvånande att utredningen redovisar verksamheter som varit igång ett par månader, men avstår från att redovisa den omfattande verksamhet som t ex centrumbildningarna bedriver och som helt ryms inom ramen för det utredningen promoverar. På samma sätt har allianserna också stora utvecklingsmöjligheter inom detta område.

Man måste också skilja på en välfungerande service på redovisnings- och skatteområdet. Här har KLYS länge krävt att man ska göra insatser för att förenkla.

Om ”inkubatorsverksamhet” hade den inriktning som skissas av Niklas Rådström i hans artikel i DN den 28 april 2009 skulle man komma ifrån sammanblandningen mellan enskilt företagande och verkligt innovativt entreprenörskap. KLYS citerar ur artikeln:

"Den andra innebörden av begreppet entreprenör är en innovatör som skapar nya samband mellan verksamheter och idéer. Här finns fog att fråga sig vem som har kunskapen och vem som har att lära. Vad gäller att skapa nya sammanhang och hitta nya arbetsätt är naturligtvis konstnärerna de verkliga experterna. Samhället skulle få oändligt mycket mer för pengarna om en betydande del av de miljoner som nu satsas på entreprenörsutbildning av konstnärer i stället lades på att till utbildningsinstitutioner och näringsliv föra den tragiskt undervärderade kunskap som konstnärerna själva besitter."

Detta skulle kunna öppna fler dörrar än idag för nyskapande i ett jämbördigt förhållande och utvecklande för flera parter, speciellt för konstnärerna, och skulle i sin förlängning kunna resultera i skapandet av nya verk och prestationer och för en ny publik. Den här formen av entreprenörskap menar KLYS bör utvecklas och skapas förutsättningar för.

Sammantaget anser KLYS att allmänna uppdrag till ett stort antal myndigheter – som föreslås i utredningen – riskerar att få alltför små effekter för konstnärerna. Förslagen bör preciseras så att man tydligt markerar vilken myndighet som ska göra vad och för vem, och hur åtgärderna ska genomföras konkret.

Uppdraget att uppmuntra skapandet av mötesplatser, mäklare och andra mellanhänder bör i första hand inriktas mot konstnärernas egna organisationer. Andra alternativ ska värderas utifrån den nytta dessa faktiskt kan medföra för den enskilde konstnären. Centrumbildningarnas och alliansernas samt KLYS-organisationernas egna förslag till verksamheter inom det här fältet bör särskilt lyftas fram.

10.4 Regional tillväxt

Eftersom KLYS inte delar utredningens förslag till ny organisatorisk struktur inom kulturområdet (Del 3 Kulturpolitikens arkitektur) avstår vi från att kommentera utredningens bedömningar och förslag vad avser den delen. Vi vill dock fästa uppmärksamheten vid det näst sista förslaget ”Den myndighet som föreslås ansvara för konstarterna bör få i uppdrag att, tillsammans med berörda aktörer, ta fram en plan för hur konstarterna kan bidra till regionala program och strategier.” KLYS anser att denna formulering illustrerar den instrumentella syn utredningen anlägger på kulturen.

10.5 Kultur och hälsa och 10.6 Kultur och miljö

Eftersom vi inte delar utredningens förslag till ny organisatorisk struktur inom kulturområdet avstår vi från att kommentera utredningens bedömningar och förslag vad avser dessa delar. Förslagen i övrigt är vaga och utan konkretion, men vi avstår från att kommentera även dessa. KLYS vill dock lyfta fram frågan om kultur som friskvård och möjligheten för arbetsgivare att erbjuda sina anställda kulturupplevelser skattefritt. Arbetsgivarna har idag rätt till skatteavdrag för olika former av idrotts- och friskvårdssubventioner. Det vore enligt KLYS rimligt att arbetsgivarna hade motsvarande avdragsrätt för personalvårdande insatser på kulturområdet.

Avslutningsvis när det gäller aspektpolitiken vill KLYS understryka att konst och kultur självklart ska vara integrerat i alla sammanhang i samhället. Förutsättningen för det är en aktiv och generös kulturpolitik med resurser att tillvarata hela det kulturella fältets potential. Satsningar på konst och kultur är investeringar som ger mångfalt tillbaka och gör hela samhället rikare.

Vi är överens med utredarna om att den sk sektoriseringen i vissa avseenden kan skapa problem och hindra att samarbeten mellan kultur och andra politikområden kommer till stånd. Men KLYS är kritisk till att göra aspektpolitiken till en huvudinriktning för hela den statliga kulturpolitiken, eftersom vi anser att den reducerar kulturen till en allmän nytthet att brukas för olika politiska mål. Vi ser en fara i att fästa för stor tilltro till aspektpolitiken som en framtida finansieringskälla av konstlivet. Om politiker bromsar stödet till konsten via den statliga kulturpolitiken – något som har skett med dagens system för uppräkningsavdrag av kulturanslagen – och hoppas att resurser i stället ska tillföras via andra politikområden, finns risken att konsten i slutändan inte får några ökade resurser.

11. EU-samarbete och internationella frågor

Kulturutredningen ägnar förhållandevis stort utrymme åt kulturens internationalisering, framför allt åt det kulturutbyte och samarbete som medlemskapet i EU medför. KLYS är enig med utredningen om att Sverige behöver ett intensivare kultursamarbete eftersom det ökar kunskapsutbytet, bidrar till ömsesidig förståelse och vidgar möjligheten till kulturell förnyelse.

Men i utredningen framträder också en ny ambition om målsättningen för den internationella kulturverksamheten. Nu handlar det mindre om s.k. *kulturutbyte* stater emellan. Istället vill man framhäva *kultursamarbetet* som sådant. Utredningens förslag att det internationella arbetet på kulturområdet ”behöver övergå till att omfatta mer samarbete än utbyte” vill KLYS reservera sig emot. Här är åter ett exempel på ett kulturens nollsummespel; att en satsning på ett kulturområde måste innebära att man drar ner på resurserna till ett annat kulturområde. Vi har inget emot att Sverige ökar sitt kultursamarbete med andra länder, tvärtom vill vi uppmuntra till det, problemet är om denna satsning samtidigt medför en minskning av kulturutbytet. I sådant fall är vi emot den föreslagna förändringen.

Som ett exempel hänvisar utredningen till de försök till samarbete som man bedrivit mellan Statens kulturråd och Sydafrikas kulturdepartement. I detta försök har man syftat till ett kultursamarbete i ögonhöjd, dvs. man har övergett de gamla rollerna som mecenat och mottagare. Det framgår dock inte av utredningen i vilken grad man lyckats med denna målsättning. Möjligtvis underskattade man de kulturella skillnaderna för att kunna genomföra detta samarbete på jämlik nivå.

Kulturutredningen framhåller också med enfaset att det är de kulturella nya institutionella myndigheterna som uppmanas ta del av detta nya samarbetsrecept. Det är till sådana projekt som pengar ska slussas för att göra nytta. I framställningen ges en rad exempel på institutioner som kommit till för att accentuera det nordiska kultursamarbetet som ett offensivt svar på globaliseringsvågen. Man har lanserat slagordet ”Det kreativa Norden”. KLYS välkomnar givetvis dessa initiativ för att lyfta fram de nordiska kulturinitiativen. Ett område som inte berörs i utredningen, men som är av utomordentlig vikt, är det nordiska bibliotekssystemet som saknar motsvarighet i hela världen.

Därtill kommer en rad kulturinitiativ som de nordiska konstnärskollektiven själva står för, t.ex. Östersjöns författar- och översättarcentrum (som blivit förebild bl a för ett liknande centrum på Rhodos och som står under Unescos beskydd), Baltic Arts Center (BAC) och Tonsättarcentret på Gotland. KLYS beklagar att de svenska kulturmyndigheterna visat ett sådant ointresse för dessa nyskapelser som har sin grund i ett pågående internationellt samarbete mellan olika konstnärorganisationer inom och utanför EU. KLYS föreslår därför att ett särskilt samarbetsorgan inrättas – eventuellt inom ramen för Kulturrådets internationella uppdrag – där konstnärliga företrädare ges möjlighet att informera om pågående projekt som inte bara kommer dem själva tillgodo utan också Sverige i en vidare mening.

Utredarna skriver att man bör lyfta fram ”kulturella verksamheters betydelse för attraktivitet, tillväxt och sysselsättning” i det internationella samarbetet. KLYS tycker att detta är lovvärt, men vill varna för en instrumentell syn på kulturen som nyttspridare och katalysator för andra politikområden. Konstnärerna får inte berövas tankens fria flykt och sin frihet att kritisera politiken, samtiden, kulturen och de vägval som politiker och andra makthavare gör på nationell och internationell nivå.

11.3 Samarbetet inom EU – program och initiativ

KLYS delar utredningens synpunkt att det behövs mer kunskap och kompetens om EU på kulturområdet så att det svenska kulturlivet kan ta större del i EU:s kulturprogram. Ett stort problem som vi ser är dock själva utformningen av EU:s kulturprogram och andra EU-program som finns tillgängliga för kulturellt verksamma. Sverige bör inom EU verka för att dessa EU-program blir mer användbara för konstnärer och andra kulturaktörer. Idag är ansökningshandlingarna så pass komplicerade och omfattande att EU-programmen stänger ute stora delar av kulturlivet.

Som KLYS ofta har påpekat finns det fortfarande mycket som hindrar ett smidigt konstnärligt utbyte – konstnärernas rörlighet – mellan EU-länderna, t ex olikheter i lagstiftningen kring arbetstillstånd, socialförsäkringar, skatter och upphovsrätt. Detta anser vi att Sverige aktivt ska arbeta för att finna lösningar på. Om inte det arbete som pågår inom ramen för EU:s kulturagenda för att lösa dessa frågor bär frukt, bör Sverige agera pådrivande i dessa frågor. Den internetbaserade s k Konstnärsguiden som Konstnärsnämnden tagit fram för att hjälpa konstnärer när det gäller frågor om vilka regler som gäller i trygghets- och skattesystemen skulle enligt KLYS behöva utökas med information till konstnärer om hur de ska gå till väga när de ska ta jobb utomlands. En sådan åtgärd skulle främja konstnärernas rörlighet internationellt. Jfr vårt avsnitt om Konstnärsnämnden under kapitel 17.

11.4 Globaliseringsstrategier

När det gäller Sveriges politik för global utveckling anser KLYS att kultur bör införlivas som ett strategiskt inslag i nationell och internationell politik för utveckling. Det är viktigt att Sverige på internationell nivå, t ex inom EU, värnar om rätten för varje land att bedriva nationell kulturpolitik och tar hänsyn till målsättningarna i UNESCO:s konvention till skydd för kulturell mångfald, som bl. a. är avsedd att tillämpas i internationella frihandelssammanhang. Den s.k. mångfaldskonventionen måste implementeras både internationellt, nationellt, regionalt och lokalt. En ökad samordning av EU-ländernas kulturpolitik får inte innebära en kulturpolitik med lägre grad av konstnärlig frihet eller minskade statliga åtaganden för Sveriges nationella kultur- och konstnärspolitik.

Förslaget att inkludera den svenska globaliseringsstrategin i kulturinstitutionernas strategier ger kulturen en instrumentell roll. KLYS ifrågasätter om institutionerna på detta sätt ska underordnas den statliga utrikespolitiken. Vi anser att också det nordiska samarbetet har en viktig roll att spela på kulturområdet och beklagar att det inte betonas av utredningen, som endast tar upp frågan om den nordiska globaliseringsstrategin.

11.5 Kulturrådets roll och ansvarsområden

Frågan om de svenska kulturrådets placering tas upp till diskussion i utredningen. KLYS delar uppfattningen att systemet med fasta kulturrådstjänster bör ifrågasättas. Dels bör de ges en betydligt friare ställning och inte låsas fast vid vissa länder. Kanske borde de knytas till det ovan föreslagna samarbetsorganet för att bättre kunna spegla det svenska kulturlivets förväntningar.

11.7 Analys och bedömningar

KLYS ifrågasätter utredningens fokusering på så kallad kultursamverkan och Sida-finansiering, liksom att detta samarbete ska ske endast via myndigheter och institutioner. Kulturinsatser är en mycket viktig del i utvecklingsarbetet bl. a. för att stärka demokrati och tolerans och delta i fattigdomsbekämpning. Det är dock en viktig principiell skillnad mellan kulturbistånd och kulturutbyte. Biståndet är underställt beslut på det utrikespolitiska området och byter ofta fokus. Biståndets grund är mottagarlandets biståndsbehov och inte kulturfrågor. Biståndet är dessutom riktat till ett begränsat antal länder. Sida har nyligen gjort en omorganisation som innebär att det inte finns någon egen avdelning för kultur och media. Man kommer att ge kulturfrågorna en lägre prioritet i fortsättningen, vilket gör kulturutredningens förslag än mer verklighetsfrämmande på den här punkten.

Den nya ”aktörsamverkan”, som också är under arbete, kommer att bygga på egen finansiering från kulturlivet i både Sverige och mottagarlandet. Detta är ofta i praktiken omöjligt; utan särskilda statliga medel saknas resurser för internationellt utbyte på båda håll. Det är därför inte möjligt att ett Sida-finansierat utvecklingssamarbete kan fylla behovet av kulturutbyte.

Vi anser att det behövs såväl ett internationellt kultursamarbete utifrån biståndsbehov som ett kulturutbyte för att främja den internationella dialogen och utvecklingen på kulturområdet. KLYS anser inte att kulturråden ska åläggas uppgiften att administrera Sida-samarbeten i stället för att organisera kulturutbyten.

Utredningen anser att det är en brist att myndigheternas regleringsbrev inte har varit tillräckligt styrande och lägger ett antal nya uppgifter på myndigheter och institutioner som i sin tur är beroende av kunskap och resurser för att klara detta. Vi menar att staten i så fall måste tillföra dessa resurser utan att de dras bort från andra delar av kulturpolitiken.

I dag står det fria kulturlivet för en stor del av det internationella kulturutbytet. För att kulturskapare ska kunna öka sitt utbyte med andra länder krävs en kraftig ökning av resurserna, vilket bör ske genom att staten ökar sitt ekonomiska stöd, inte avvecklar det.

Det är i förslaget oklart vilken myndighet som ska bevaka och ha ett helhetsansvar för kulturutbytet. KLYS anser dock att detta ansvar bör vara samlat och administreras av Statens kulturråd.

12. Ökat samspel mellan stat, landsting och kommun – portföljmodellen

KLYS ställningstagande till utredningens förslag om de så kallade kulturportföljerna utgår från en grundsyn att staten har ett övergripande ansvar för kulturpolitiken i hela landet. Detta statliga ansvarstagande för den nationella kulturpolitiken har bland annat till syfte att garantera att alla medborgare har tillgång till kultur och möjlighet att delta i kulturlivet oavsett var i landet man bor. Det är en fråga om jämlikhet – allas lika värde – och en förutsättning för demokrati (jfr det nu gällande jämlikhetsmålet, som KLYS anser bör behållas).

KLYS har tidigare betonat att de kulturpolitiska målen ska ligga till grund för kulturella verksamheter på såväl nationell, regional som lokal nivå. Det är nödvändigt att de nationella mål- och styrdokumenterna också följs upp ekonomiskt och organisatoriskt från staten.

Denna grundsyn är väl förenlig med att KLYS, i likhet med utredningen, ser positivt på och vill utveckla samspelet mellan stat, landsting och kommuner. Detta bör dock ske inom ramen för en nationell kulturpolitik där det statliga stödet till bland annat de regionala kulturinstitutionerna också fortsättningsvis sker genom en direkt statlig medfinansiering.

Ofta åberopas erfarenheterna från Västra Götaland som ett stöd för den portföljmodell som utredningen föreslår. Den aktiva kulturpolitik som under senare år präglat Västra Götalandsregionen har dock skett inom ramen för den nuvarande arbets- och ansvarsfördelningen mellan stat och regioner/landsting. Utredningens förslag knyter istället an till den ordning som under mer än ett decennium gällt för Region Skåne och varifrån det inte finns samma goda erfarenheter.

Exemplet Västra Götaland illustrerar istället ett huvudproblem med den modell utredningen föreslår. Portföljmodellen handlar främst om en förhandlingsordning för omfördelning av det statliga stödet. Utfallet blir beroende av engagemang för kulturfrågor i olika delar av landet och hur starka kulturpolitiker som man har i olika regioner/landsting. Risken är uppenbar att den därigenom kommer att leda till ökade kulturella klyftor mellan olika delar av landet.

Det finns också en oro över bristande kompetens på regional nivå både bland politiker och tjänstemän när det gäller att göra konstnärliga bedömningar.

Särskilt problematiskt kan det bli för områden med en svagt utvecklad regional infrastruktur, som till exempel dansen och den nutida konstmusiken. Sådana områden är i hög grad beroende av att det finns en nationellt sammanhållen kulturpolitik som har både ekonomiska och organisatoriska muskler för att nå ut regionalt.

Ytterligare en komplikation i utredningens modell är att den utgår ifrån en osäker regionalisering av den svenska samhällsstrukturen. Hur de framtida regionlösningarna kan komma att se ut är en öppen fråga. Det är också oklart vilken roll som regionerna/landstingen kommer att få

i förhållande till primärkommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö, som är stora aktörer inom kulturpolitiken, liksom till en rad medelstora städer som bland annat är huvudmän för olika kulturinstitutioner.

Utredningen föreslår en svåröverskådlig och komplicerad förhandlingsordning mellan staten och regionerna där staten kommer att företrädas av det omorganiserade Kulturrådet. Förhandlingsprocessen kommer således att hanteras på tjänstemannanivå och utgå från redan givna ekonomiska totalramar. En effekt av modellen kan bli att det politiska intresset och engagemanget på nationell nivå för de kulturpolitiska frågorna på regional och lokal nivå minskar. Riksdagen hamnar helt vid sidan av portföljmodellen och också framtida kulturministrar kommer att ha begränsade möjligheter att påverka kulturportföljernas konkreta innehåll.

Att det finns en övergripande nationell kulturpolitik som också har en regional och lokal dimension är inte minst viktigt för att kunna driva frågor som rör förbättringar av konstnärernas villkor. I utredningens förslag till kulturportföljerna saknas helt en diskussion kring hur de professionellt yrkesverksamma på kulturområdet ska kunna medverka i framtagandet av underlaget till portföljerna och delta i dialogen mellan Kulturrådet och regioner/landsting kring deras innehåll.

Enligt KLYS kan portföljmodellen mycket väl komma att motverka sitt syfte och leda till en centralisering av konsten och kulturen till storstadsregionerna, eftersom många kulturarbetare på mindre orter i Sverige har signalerat att de förmodligen kommer att lämna sina små hemorter om det nationella ansvaret för kultur försvinner. Det skapar en otrygghet för många konstnärer att behöva förlita sig på kommunpolitikens goda vilja.

Sammantaget anser KLYS att utredningen inte kan ligga till grund för en så stor och genomgripande förändring av kulturpolitiken som förslaget om kulturportföljer skulle innebära.

13. Centralt fördelade stöd, konstnärernas villkor och enskild finansiering

13.1.1 Stöd till alliansverksamhet och centrumbildningar

KLYS delar utredningens bedömning att stödet till centrumbildningarna och alliansverksamheterna även fortsättningsvis bör fördelas centralt. När det gäller KLYS synpunkter angående den föreslagna myndigheten för konstarterna, se nedan avsnitt 17.

KLYS stödjer dock inte utredningens förslag till en sammanslagning av de tre allianserna (Teater-, Musik- och Dansalliansen). De tre allianserna samarbetar sedan hösten 2008 med att se över vilka samordningsvinster som kan uppnås inom bl.a. kompetensutveckling. Detta samarbete torde kunna leda till att även andra frågor allianserna önskar driva gemensamt får den kulturpolitiska slagkraft som utredningen efterfrågar. Vi tror därför att det vore till fördel för samtliga tre allianser om dessa fick verka, utvecklas och utvärderas under nuvarande former innan en eventuell sammanslagning kan bli aktuell. Utredningens förslag tycks inte heller vara förankrat bland yrkesverksamma musiker, skådespelare och dansare och deras organisationer.

Däremot anser KLYS att alliansmodellen bör prövas och utvecklas även på andra konstområden än på scenkonstområdet. En undersökning bör således göras av hur motsvarande upplägg passar inom andra konstområden utifrån dessa områdens förutsättningar och behov.

Förslaget om centrumbildningarnas framtid är enligt KLYS uppfattning innehållslöst och saknar analys. Centrumbildningarnas funktion och framtid borde i utredningen ha knutits närmare samman med diskussionen om entreprenörskap på kulturområdet. KLYS saknar i utredningen förslag till utbyggnad av centrumbildningarnas och konstnärsorganisationernas verksamheter i syfte att öka det ekonomiska utrymmet för dem att skapa arbetstillfällen, utbilda och öka kunskaperna för olika konstnärliga yrkesgrupper, bl a när det gäller att utvecklas i sin roll som frilansande och egenföretagande konstnär.

13.1.2 Kultur i arbetslivet

KLYS avstyrker förslaget om att avveckla det anslag som Kulturrådet fördelar till Kultur i arbetslivet (Kia). Kia-stödet är enligt KLYS ett av de mest substantiella inslagen i den statliga kulturpolitiken när det gäller det kulturpolitiska målet om att bredda deltagandet i kulturlivet. KLYS förordar att stödet blir kvar.

I en tid när kulturen kämpat i motvind på arbetsplatserna och det ena kulturprojektet efter det andra tvingats lägga ner, t.ex. Litteraturfrämjandet, En Bok för Alla och en rad arbetsplatsbibliotek, har Kia varit en stark och uppfordrande motkraft, som gett kunskap och inspiration såväl ute på arbetsplatserna som för de berörda konstnärerna. Kulturutredningens förslag att

omvandla Kia till ett konstnärsbidrag i syfte att ensidigt utöka konstnärernas arbetsmarknad måste därför avvisas.

Det unika med Kia-projektet är nämligen att det är kulturen som stått i centrum, inte avnämarna eller konstnärerna. I de olika kulturprojekten samarbetar arbetstagare och konstnärer för att gemensamt konstnärligt gestalta olika företeelser och idéer. Det kan handla om gemenskapens villkor, om ensamhet eller om olika vardags- och yrkesproblem. Men det kan också handla om att utforska en arbetsplats historia eller om yttrandefrihetens betydelse för demokratin, i samhället såväl som på arbetsplatsen. I dessa projekt har konstnären – bildkonstnären, författaren, musikskaparen, skådespelaren, konsthantverkaren osv – kunnat visa på olika sätt att tydliggöra de gemensamt framtagna kulturprojekten. Det bör också framhållas att samarbetet mellan arbetstagare och konstnärer oftast skett i regi av facket och inte av arbetsgivaren för att undvika risken för manipulation eller styrning, medveten eller omedveten. Projekten har också resulterat i en ökad kulturell medvetenhet och intresse hos samtliga deltagare, ett intresse som också kommer konstnärer utanför dessa projekt till del.

I stället för att som kulturutredningen föreslå nedläggning av detta kulturskapande initiativ föreslår KLYS att Kia byggs ut och förstärks. Ett sätt att föra ut Kia:s mångåriga verksamhetsresultat vore att Kulturrådet uppdrogs att marknadsföra projektet på Internet på en särskilt framtagna hemsida, där deltagarna i ord och bild gavs möjlighet att delge omvärlden sina nyvunna erfarenheter.

Avslutningsvis anser KLYS att det är olyckligt att Kias nuvarande ändamål ställs mot ändamålet att utvidga konstnärernas arbetsmarknad, såsom gjorts i utredningen. Ett bidrag som möjliggör genomförande samt utvärdering av projekt med syfte att vidga arbetsmarknaden för konstnärer är mycket välkommet, men hör hemma i arbetsmarknadspolitiken och bör därför finansieras med arbetsmarknadspolitiska medel.

13.2.1 Litteraturstödet

Kulturutredningen föreslår att litteraturstödet ska avskaffas i dess nuvarande form. Stödet är idag ett utgivnings- och distributionsstöd riktat till förlagen med syfte att upprätthålla en bredd i kvalitetsutgivningen på en i övrigt avreglerad bokmarknad.

Enligt utredningens förslag bör litteraturstödet ingå som en del i ett allmänt stöd för kulturpolitiska insatser inom litteratur- och biblioteksområdet. Vid bedömningen av ansökningar om litteraturstöd ska hänsyn tas till, förutom kvalitet, utgivares ekonomiska förutsättningar i det enskilda fallet. Kriterier och riktlinjer för ett allmänt stöd inom litteratur- och biblioteksområdet ska formuleras i en ny förordning.

Utredningens förslag förutsätter att de ekonomiskt framgångsrika bokförlagen eller förlagen med stor omsättning skulle bidra till fortsatt bredd i kvalitetsutgivningen utan litteraturstödet bidrag till minskad affärsrisk. Något sådant åtagande eller försäkran kan dessa förlag inte göra, varken i förhållande till sina ägare eller till bokläsarna.

De ekonomiska förutsättningarna för *den enskilda boken* är inte nödvändigtvis bättre på det stora förlaget än det lilla poängterar ett antal förläggare i en artikel i DN 2009-03-04. Att göra de enskilda utgivningsprojekten riskablare på de större förlagen kommer sannolikt att öka den problematiska utvecklingen med ökat utrymme för snabbsäljande bästsäljare och minskat utrymme för kvalitetslitteratur. Kvalitetslitteraturen riskerar därmed att bli en angelägenhet för mindre förlag och färre läsare.

KLYS avstyrker därför utredningens förslag.

13.2.2 Fonogramstödet

Kulturutredningen vill avveckla fonogramstödet och omvandla det till ”ett allmänt stöd för kulturpolitiska insatser inom hela musikområdet”. Förslaget, som innebär svåröverskådliga konsekvenser, avvisas av KLYS. KLYS är av uppfattningen att de på den kommersiella marknaden svaga musikområdena alltjämt har stort behov av stöd till inspelningar. Vi föreslår därför att fonogramstödet, bättre kallat inspelningsstöd, finns kvar. Ett framtida stöd behöver enligt vår uppfattning inte nödvändigtvis vara knutet till fysisk utgivning, utan kan mycket väl utgå som ett rent inspelningsstöd.

Däremot delar vi utredningens uppfattning att det krävs en analys innan en eventuell omfördelning kan genomföras, men ställer oss frågande till hur ”hänsyn till debatten kring upphovsrätten” skulle vara vägledande för detta arbete. En kommande översyn av fonogramstödet får inte riskera att, medvetet eller omedvetet, bli ett slagträ i upphovsrättsdebatten.

13.3 Stödet till de fria grupperna

KLYS delar utredningens bedömning att stödet till de fria grupperna även fortsättningsvis bör fördelas centralt, på nationell nivå. När det gäller KLYS synpunkter angående den föreslagna myndigheten för konstarna, se nedan avsnitt 17. Vi anser också, i likhet med utredningen, att bidragsnivån bör höjas, men menar att utredningens lösning att ge större bidrag till fler inte är en framkomlig väg. Anslagen måste istället pris- och löneomräknas så att den kontinuerliga urholkningen av dem stoppas.

Också stödet till arrangörer anser KLYS bör hanteras på nationell nivå. Detta är särskilt angeläget på områden där det saknas en fungerande infrastruktur på regional nivå. Vi avstyrker därför utredningens förslag om att arrangörstödet ska regionaliseras genom den s k kulturportföljen. Se vidare avsnitt 12.

13.4 Orkesterutredningen

I kulturutredningens uppdrag låg att väga in tidigare utredningar med relevans för kulturområdet, däribland orkesterutredningen från våren 2006. De förslag som den innehöll och de inkomna remissyttrandena medförde dock vare sig åtgärder eller strategier från statligt håll.

Det framgår tyvärr tydligt att kulturutredarna inte vill diskutera eller bedöma de förslag som Orkesterutredningen innehåller. Om detta beror på ointresse för eller okunskap kring frågor kring det professionella musiklivet är oklart. Det kan dock konstateras att kulturutredningen gjort det lätt för sig. En sammanfattning presenteras utan att föra upp de föreslagna åtgärderna till diskussion.

Orkesterutredningen föreslog att tydliga orkesteruppdrag skulle formuleras. Detta skulle ske i samråd mellan orkestrarna själva, de statliga och regionala huvudmännen/ bidragsgivarna. Fördelen med sådana uppdrag skulle vara att dels skapa kontinuitet i det konstnärliga och publika arbetet, dels skulle det ge nya möjligheter för huvudmännen att kvantifiera och utvärdera verksamheten. Därmed skulle också en långsiktighet i bidragsgivningen tryggas.

Kulturutredningen gör inga värderingar: ”Genom förslaget till nytt statsbidragssystem bedömer vi att förslaget om de nya uppdragen är beaktat.”

Beträffande den geografiska spridningen av svensk orkestermusik konstaterar kulturutredningen att det ser särskilt ogynnsamt ut för landets norra delar. Utredarna har dock inga lösningar på detta utan konstaterar följande: ”Enligt vår bedömning är det viktigt att det förs ett resonemang kring vilka kulturpolitiska insatser som skulle kunna kompensera denna geografiska obalans.”

Det är enligt KLYS ytterst förvånande att kulturutredningen inte tagit tillfället i akt och diskuterat detta med berörda parter när man hade chansen under utredningsarbetet.

Orkesterutredningen efterlyste en rejäl satsning på de fria musikgrupperna. Den menade ”Att de statliga bidragen direkt och mer substantiellt än i dag ska kunna stödja nyskapande, innovativa idéer på musikområdet synes självklart för att främja orkestermusiken sammantaget. Genom ett rimligt stöd såväl till institutionerna som till det fria musiklivet skapas grunden för en ny typ av dynamik på musikområdet.”

Orkesterutredarna pekade på det faktum att det fria musiklivet utgör en innehållsligt bred och tungt vägande del, som i bidragssystemet väger mycket lätt. Kopplingen mellan den kreativa katalysatoreffekt som ett livskraftigt fritt musikliv har på de etablerade orkesterinstitutionerna och den strukturella underfinansiering som råder på området – för både fria grupper och orkesterinstitutioner – undgår helt kulturutredningen.

Sammanfattningsvis är det med häpnad och oro som KLYS ser hur kulturutredningen undviker att använda sig av de slutsatser som orkesterutredningen kommit fram till och därmed negligerar det kanske viktigaste dokumentet för svensk orkesterverksamhet, länsmusik och för de fria musikgrupperna inom den konstmusikaliska genren.

13.5 Ett Framtidens kultur – behov av en ny fristående aktör

KLYS delar utredningens bedömning att det finns behov av en annan aktör som på liknande sätt som Stiftelsen Framtidens kultur kan utgöra ett komplement till de andra offentliga bidragsgivande instanserna på kulturområdet. Detta kan dock inte ske inom ramen för befintlig budget, utan nya friska medel måste till. Medel som frigörs vid försäljning av statliga bolag anser vi bör kunna användas för detta ändamål.

Innan man går vidare med detta förslag bör det dock utvärderas hur Framtidens kulturs verksamhet fungerat, t ex beträffande transparens och öppenhet.

Oavsett om en ny aktör inrättas som komplement menar KLYS att förnyelsemedel också ska finnas inom ramen för kulturmyndigheternas anslagsgivning, t ex inom ramen för Statens kulturråd.

13.6 och 13.7 Om konstnärernas villkor

I kommittédirektiven till kulturutredningen angavs att kommittén ska ”pröva hur försörjningsmöjligheterna för kulturskapare kan främjas”. Kulturministern och andra ansvariga politiker har också under den tid kulturutredningen pågått hänvisat till den när KLYS och konstnärorganisationerna framfört sina krav på förändringar och förbättringar för yrkesverksamma konstnärer.

På sid 332 i avsnittet om konstnärernas villkor konstaterar utredningen att villkoren för konstnärligt yrkesverksamma är ”oacceptabla”. Utredningen konstaterar vidare med rätta att det statliga stödet till konstnärer är en försvinnande liten del av den totala kulturbudgeten och att stödet till konstnärer på regional nivå är starkt minskande. Konstnärsnämndens inkomstundersökning, som presenterades i början av 2009, bekräftar också bilden av konstnärligt yrkesverksammas mycket låga inkomster. Mot denna bakgrund är det häpnadsväckande att förslagen från utredningen på detta område är så pass få och verkningslösa.

Frågan om entreprenörskap kommenterar KLYS utförligt under avsnitt 10.3. De positiva effekter som utredningens övriga förslag (portföljmodellen, aspektpolitiken och en ny förvaltningsstruktur) enligt utredarna ”bör” få för konstnärernas villkor beskrivs och analyseras inte närmare, utan bygger på lösa antaganden och förhoppningar. Det sägs i utredningen ingenting om på vilket sätt dessa förslag kommer att gynna konstnärernas möjligheter till arbetstillfällen och att leva på sitt arbete, vilket KLYS ser som en svaghet i utredningen.

Kulturarbetsmarknaden är särpräglad och utvecklas alltmer mot att kulturskapare är visstidsanställda eller egenföretagare, vilket innebär en stor utsatthet för dessa yrkesgrupper. Läget präglas dessutom i nuläget av lågkonjunkturen med en nedåtgående trend i antalet anställningar och uppdrag inom de konstnärliga yrkena, men även när det gäller kompletterande jobb. Antalet inskrivna på af Kultur har sedan hösten 2008 ökat kraftigt, men många har dessutom tvingats bort från kulturarbetsmarknaden, bl a på grund av de nya deltidsreglerna i arbetslöshetsförsäkringen. De egenföretagande konstnärerna drabbas genom färre uppdrag, lägre ersättningar och generellt sämre villkor.

I den kulturpolitiska propositionen från 1996 (prop. 96/97:3) uttalades som målsättning *'att statens insatser bör syfta till att skapa förutsättningar för ett aktivt kulturliv som ger arbete och försörjning åt konstnärerna och skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete'*.

Det är KLYS bestämda uppfattning att denna målsättning alljämt ska gälla och vara central i den svenska kulturpolitiken. Kulturarbetsmarknadens förändring till en allt mer utpräglad frilansarbetsmarknad måste i högre grad påverka kulturpolitiken. De yrkesverksamma måste ha rätt och möjlighet att försörja sig inom sitt yrke.

Kulturutredningens motiv till att lämna frågorna om konstnärernas villkor därhän är att det rör sig om 'svårösta systemfrågor som antingen kräver lösningar i ett bredare sammanhang eller utredningar i särskild ordning. Vi har inom ramen för vårt uppdrag inte haft möjlighet att närmare behandla dessa frågor.'

KLYS vill i anslutning till detta konstaterande åter hänvisa till prop. 96/97:3 där det också uttalades *'att statens insatser bör syfta till att anpassa regelverken på alla politikområden så att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållanden. Arbetsmarknadspolitiska, skattepolitiska och socialpolitiska åtgärder får många gånger oväntade och orättvisa konsekvenser för konstnärer'*.

Det är enligt KLYS av yttersta vikt att denna målsättning – om hänsynstagande till konstnärernas villkor inom andra politikområden – förs vidare i den fortsatta kultur- och konstnärspolitik. Regeringens olika departement är gemensamt ansvariga för sin politik och eftersom frågan om konstnärernas villkor berör fler departement än kulturdepartementet, såsom arbetsmarknadsdepartementet, näringsdepartementet, finansdepartementet, socialdepartementet och justitiedepartementet, är det nödvändigt att dessa samverkar och uppnår samstämmighet kring dessa frågor. Se vidare under avsnitt 10, KLYS synpunkter angående ett omvänt perspektiv på aspektpolitiken.

I utredningen Konstnärerna och trygghetssystemen SOU 2003:21 gjordes en utförlig genomgång och analys av de problem som konstnärligt yrkesverksamma möter i trygghets- och skattesystemen och man pekade på att många av de problem som konstnärerna möter i dessa system har sin grund i brister på samsyn och samordning av konstnärernas ärenden i olika system. Denna brist leder till att kunskaperna om konstnärernas speciella villkor inte ökar vilket i sin tur förstärker problemen vid tillämpningen. Därför krävs en mer samordnad modell för

att hantera dessa frågor t ex genom inrättandet av särskilda enheter med kompetens om konstnärernas villkor inom Försäkringskassan och Skatteverket. Inom Arbetsförmedlingen finns redan en sådan särskild organisation på kulturområdet – Af Kultur – som ett erkännande för att kulturarbetsmarknaden är särpräglad och kräver särskilda hänsynstaganden.

KLYS har agerat gentemot Försäkringskassan när det gäller att få till stånd särskilda specialenheter för konstnärer, som ska utgöra en samlad kompetens på socialförsäkringsområdet. Försäkringskassan har lyssnat och uttryckt förståelse för problematiken, men inga åtgärder har oss veterligen ännu vidtagits inom myndigheten för att avhjälpa situationen. KLYS har också för avsikt att agera gentemot Skatteverket centralt, i liknande syfte.

Det läggs i SOU 2003:21 också en rad förslag till åtgärder när det gäller regelförenklingar och förbättringar för konstnärligt yrkesverksamma i trygghetssystemen. Mycket lite har dock hänt sedan utredningen lades fram för snart sex år sedan. Det är därför enligt KLYS mycket angeläget att denna utrednings slutsatser och förslag lyfts fram och blir föremål för beslut och åtgärder hos regering och riksdag. I sammanhanget bör också nämnas den nyligen remitterade utredningen SOU 2008:89 Trygghetssystemen för företagare, där det läggs en del förslag i rätt riktning, som regeringen bör bygga vidare på och, i viss mån, anpassa till konstnärligt egenföretagande. Denna utredning, som pågått parallellt med kulturutredningen, nämns inte någonstans i kulturutredningen, vilket är märkligt, särskilt som kulturutredningen haft ett uttalat fokus på förutsättningarna för företagande på kulturområdet.

När det gäller allianserna hänvisar KLYS till vad vi anför under avsnitt 13.1.

Frågor om upphovsrätt

Kulturutredningens avsnitt om upphovsrätt är magert och intetsägande, med hänvisning till att utredningen inte haft i uppdrag att särskilt ta upp frågor om upphovsrätt. Upphovsrätten får dock en allt större betydelse för konstnärligt yrkesverksamma och för kulturen i stort, varför ett resonemang kring upphovsrättsliga frågor i förhållande till kultur- och konstnärspolitik hade varit naturligt i en kulturutredning 2009.

Upphovsrätten ger upphovsmän och utövande konstnärer skydd mot att deras konstnärliga och litterära verk och prestationer förvanskas, plagieras eller utnyttjas i icke önskvärda sammanhang, samtidigt som den är en av de viktigaste försörjningskällorna för många konstnärer. Upphovsrättsliga ersättningar och sk royalties utgör en stor andel av yrkesverksamma kulturskapares inkomster.

Det är därför enligt KLYS en viktig kultur- och konstnärspolitisk fråga att värna upphovsmannens och den utövande konstnärens upphovsrätt, såväl på Internet som i den analoga världen, och att göra den mer ändamålsenlig. Ett sätt att ge upphovsrätten större legitimitet i samhället är genom att se till att den enskilde upphovsmannen och den utövande konstnären bättre kan tillgodogöra sig sin upphovsrätt och själv kan njuta frukterna av sitt arbete, samtidigt som tillgången till konstnärliga verk och prestationer främjas.

Detta bör bli att ske genom att stärka upphovsmannens och den utövande konstnärens ställning som avtalslutande part och skapa en bättre balans mellan parterna på den upphovsrättsliga avtalsmarknaden i den upphovsrättsutredning som nu pågår (dir 2008:37) och som ska presentera sitt delbetänkande i slutet av 2009. Den aktuella upphovsrättsutredningen är en kulturpolitiskt mycket viktig utredning som kulturutredningen också helt tycks ha förbisett. Den är avgörande, inte minst när det gäller frågan om att höja ersättningsnivåerna för konstnärligt arbete.

När det gäller konstnärernas villkor presenterar KLYS i inledningen till detta yttrande (på sid 5) en lista med konkreta förslag till åtgärder som syftar till att de konstnärligt yrkesverksamma – kulturens kärna – ska kunna verka, försörja sig och utvecklas inom sitt yrke. Det handlar bl a om anpassningar av trygghets- och skattesystemen till konstnärlig verksamhet, utveckling av upphovsmannens och den utövande konstnärens upphovsrätt samt ytterligare medel till kulturlivet.

Vid utvecklingen av olika konstnärspolitiska åtgärder enligt ovan nämnda kravlista är det viktigt att konstnärernas och deras organisationers kunskaper och erfarenheter används och förvaltas väl.

13.8 och 13.9 Sponsring, donationer och gåvor samt villkoren för enskild finansiering av kulturområdet

KLYS anser att skattereglerna och tillämpningen av dem bör ta hänsyn till konstnärernas speciella villkor. Vi beklagar att det inte ingått i kulturutredningens uppdrag att lägga förslag på skatteområdet. Att utredningen ändå väljer att resonera kring och rekommendera vissa åtgärder på området välkomnas. Jfr avsnitt 13.6.

Kulturområdet präglas av en blandfinansiering där en stor del av intäkterna redan kommer från enskild finansiering i form av biljett- och inträdesintäkter samt olika former av bidrag från företag, stiftelser och privatpersoner. Denna ”mångfaldsfinansiering” bör enligt KLYS fortsätta.

Enskild finansiering såsom sponsring är enligt KLYS *ett* komplement till den offentliga finansieringen av kulturverksamheter. Kulturell mångfald och frihet gynnas om den baseras på stöd från många olika källor. Vi anser, liksom utredningen, att en förändring av befintliga regler i inkomstskattelagen bör göras för att underlätta enskild finansiering och förtydliga och förenkla reglerna gällande avdrag för sponsring och gåvor. Men sponsring kan aldrig bli annat än ett *begränsat* komplement och kommer aldrig att kunna ligga till grund för finansieringen av icke kommersiell kultur. Sponsorer är normalt mycket selektiva i valet av kulturverksamheter och erfarenheterna, inte minst från den senaste tiden, visar att sponsringen är starkt konjunkturbe-

roende. KLYS grundinställning är att kulturinstitutionernas ordinarie verksamhet ska finansieras med offentliga medel. Sponsring kan således aldrig ersätta offentlig finansiering.

En annan form av enskild finansiering som KLYS vill lyfta fram är stiftelsers och fonders finansiering av kulturverksamheter. Denna typ av finansiering spelar en betydelsefull roll för kulturlivet i många andra länder, dock inte i Sverige. KLYS vill framhålla att det är angeläget att den stiftelse- och föreningsskatteutredning (dir. 2007:97) som nu pågår ser till att tydliggöra skattelagstiftningen för att underlätta för stiftelser, företag och privatpersoner att bidra till kulturen.

KLYS anser att avdragsrätt för företag vid inköp av samtida konst bör införas, vilket också förespråkas av kulturutredningen.

Slutligen de förbättrade möjligheter för kulturverksamheter att få rådgivning och information från Skatteverket i skattefrågor, som kulturutredningen förordar, bör enligt KLYS också omfatta rådgivning och information till enskilda yrkesverksamma kulturskapare, som har behov av hjälp i skattefrågor. Jfr avsnitt 13.6 och 13.7 angående en rikstäckande kompetens om konstnärlig verksamhet inom Skatteverket.

13.10 Mervärdesskattefrågor

KLYS menar att ett sätt att stärka konstnärernas villkor och kulturlivet i stort är genom att behålla och utveckla en så långt möjligt generell reducerad kultur moms.

När det gäller beskattning av ersättning för tjänsteresor och traktamenten för frilansande skådespelare och tekniker, vill KLYS anföra att frilansande arbetstagare på kulturområdet bör behandlas på samma sätt som byggnadsarbetare där dessa kostnader ses som tjänsteresor genom att bostaden betraktas som tjänsteställe.

Del 3 KULTURPOLITIKENS ARKITEKTUR

14. Arkitektur för en samlad kulturpolitik

Utredningen föreslår en omfattande förvaltningsreform där dagens 24 kulturmyndigheter slås samman till tre myndigheter, eller sfärer, plus en sfär för mediefrågor. Även om nuvarande myndighetsstruktur inte är något självändamål, ser vi inte den nya strukturen som ett lämpligt alternativ. Det är också enligt KLYS orealistiskt att klara av alla utredningens föreslagna omorganisationer inom den befintliga kulturbudgeten utan att anslagen till de konstnärliga verksamheterna blir lidande och utan att kompetens går förlorad. En omorganisation av det slag som utredningen föreslår tror vi kommer att förlama det svenska kulturlivet under många år framöver. Så stora organisationsförändringar innebär att man tappar fart och kompetens under övergången.

Vi tror inte att vägen framåt är centralstyrning och myndighetssammanslagning. Pluralism i finansiering och beslutsfattande är nödvändig för att främja verklig mångfald inom alla konst- och kulturområden.

KLYS vill här också påminna om att en omfattande omorganisation som denna bara kan vara motiverad om den nuvarande organisationen fungerar dåligt, vilket utredningen inte lyckats visa. Det är dyrt att satsa fel. Ett exempel på en inte speciellt lyckad och mycket kostsam omorganisation är flytten av Riksutställningar till Gotland.

Utredningen anger fyra förutsättningar för att motivera sammanslagningen. Dessa är 1. att nuvarande förvaltningsstruktur är omodern och inte motsvarar dagens behov, 2. att dagens förvaltningsstruktur är för splittrad och fokuserad på enskildheter och detaljer på bekostnad av helhet och bredd, 3. att strukturen är för splittrad och fokuserad på genrer och snäva ändamål samt 4. att den befintliga strukturen inte fungerar för att ta hand om nya kulturpolitiska profiler, vilket leder till att nya organisationer får skapas.

KLYS har inte genom utredningens analys blivit övertygad om att dessa premisser stämmer. Den vanligaste kritiken som riktas mot kulturpolitiken har nästan undantagslöst med resurser att göra. När det gäller genrer och ändamål är det väl snarare så att det kan kopplas till kompetens och kunskap inom det område som respektive myndighet hanterar. Det är svårt att förstå hur de fördjupade kunskaper inom specialområden, som förvärvas genom nära kontakt med olika verksamheter, skulle kunna beskrivas som en nackdel eller ett hinder.

Kulturlivet är till sin karaktär förmodligen mer diversifierat och mångfasetterat än de flesta andra politikområden. Det har också en inbyggd dynamik som gör det mer oförutsägbart. Många riktningar lever parallellt. Enligt KLYS är det rimligt att utgå ifrån att det är denna omständighet som skapat och upprätthåller behovet av de myndigheter och institutioner som bär upp dagens kulturpolitik.

Det är inte realistiskt att i ett slag ersätta denna organiskt framväxta struktur med tre supermyndigheter. Trovärdigheten i utredningens förslag ökar inte heller av att flera av de verksamheter som föreslås ingå i de nya myndigheterna anser sig ofullständigt eller t o m felaktigt beskrivna i utredningen.

KLYS avvisar därför utredningens förslag till ny 'arkitektur' för en samlad kulturpolitik, som vi menar inte kan ligga till grund för några beslut i denna riktning.

15. En sfär för frågor om arkiv, bibliotek och språk

Utredningen uttalar sig om nödvändigheten av en nationell bibliotekspolitik och KLYS ställer sig givetvis positiv till att utredningen lämnar förslag i den riktningen. Utformningen av en nationell bibliotekspolitik måste dock föregås av en kvalificerad analys. En översyn av bibliotekslagen bör ingå i analysen i vilken de olika aktörerna inom biblioteksområdet bör beredas plats, inklusive företrädare för upphovsmännen.

Det är olyckligt att Kulturutredningen endast föreslår en administrativ förvaltningsåtgärd, nämligen att Kungliga Biblioteket (KB) får ansvar ”att samordna vissa frågor vid läns- och folkbiblioteken och att i tillämpliga delar få verksamheten att samspela med forskningsbiblioteken”. Enligt KLYS mening kan KB mycket väl fungera som denna samordnande instans, men endast under vissa förutsättningar. Den främsta är kravet på en grundlig analys av vad uppgiften kan – och bör – innebära. Men det måste också beaktas att KB först och främst är ett bibliotek, om än ett med speciella uppgifter. Det låter sig rimligtvis inte utan vidare göras att förvandla ett bibliotek till att vid sidan av sina egentliga uppgifter också fungera som en kulturpolitisk myndighet med något slags överordnat samordnings- och utvecklingsansvar för bl.a. stora och små folkbibliotek med alla deras barnavdelningar och programverksamheter.

Avsnittet kretsar i första hand kring bevarandefrågor. KLYS hade gärna sett att en diskussion kring digitalisering och tillgängliggörande hade förts lite mer utförligt i denna del.

16. En sfär för frågor om samtid, historia och livsmiljö

KLYS är negativ till utredningens idé om att slå ihop myndigheter för bevarande och samtid. Det är ett förslag som går långt bortom en rent organisatorisk förändring. I förslaget har inte samtidskonstens förutsättningar och behov beaktats i tillräcklig utsträckning. Vi ställer oss tveksamma till om det tjänar den offentliga samtidskonsten och dess fruktbara samspel med bland annat arkitektur och samhällsplanering att Statens Konstråd förs in under en enda stor bidragsgivande myndighet. KLYS befarar att detta bara är ett av alla exempel på där funktion och spetskompetens kommer att gå förlorad om utredningens förslag till omstruktureringar genomförs.

17. En sfär för konstarna

Utredningen hävdar att de vill ge konstnärsfrågorna större slagkraft och tyngd i samhället och gentemot regering och riksdag. Konstnärligt yrkesverksamma har många gånger haft svårt att göra sina röster hörda gentemot politiker och andra makthavare, trots att vi i Sverige är väl organiserade på konstnärssområdet. KLYS tror dock inte att en myndighetssammanslagning stärker konstnärspolitiken. KLYS anser att den sammanslagning av myndigheter som utredningen föreslår på konstnärssområdet av flera skäl är mycket tveksam. Vi ställer oss därför avvisande till den.

Vi ser stora risker med att slå ihop de olika konstnärsmyndigheterna/organen till en sk enrådig myndighet med en generaldirektör utan styrelse, särskilt i ett litet land som Sverige. Att medel kommer från olika källor är nödvändigt för att skapa ett självständigt och starkt kulturliv och för att främja verklig kulturell mångfald. KLYS tror att centralstyrning och myndighetssammanslagning i stället leder till ökad likriktning.

Byråkratisering och minskad kompetens tror vi också kan komma att bli effekten av utredningens förslag. Sammanslagningen riskerar att drabba expertgruppernas sammansättning och mångfald. Om färre kompetenta personer sitter med vid bedömningarna kan detta påverka kvaliteten och friheten för konsten i Sverige.

KLYS vill i sammanhanget lyfta fram vikten av armlängds avstånds-principen. Det är helt nödvändigt att inom alla konstområden upprätthålla denna princip i anslagsgivningen, dvs att politiker ska besluta om storleken på anslagen för konstnärlig verksamhet, men inte ha inflytande över hur de fördelas. Det är också viktigt att de konstnärligt yrkesverksamma och deras organisationer bereds plats i styrelser och i övrigt ges reella möjligheter att delta i och påverka utformningen av den konkreta konstnärspolitiken.

Kulturrådet

Statens kulturråd är enligt KLYS uppfattning en väl fungerande myndighet med bred legitimitet inom kulturområdet. KLYS anser inte att man bör föra över vissa funktioner från Kulturrådet till en ny sfärmyndighet för konstarna, oavsett hur det går med utredningens förslag om kulturportföljer. När det gäller utredningens förslag till ny roll för Kulturrådet hänvisar KLYS till vad vi anför under avsnitt 18.

Konstnärsnämnden

Konstnärsnämndens verksamhet och anslagsgivning till enskilda konstnärer är av mycket stor betydelse för konstnärerna själva och för kultur- och konstlivet i stort. KLYS håller med utredningen om vikten av ett generöst stipendiesystem och välkomnar att stipendiesystemet även fortsättningsvis ska vara nationellt och fördelas centralt. Vi anser dock inte att utredningen har kunnat visa på de positiva effekterna med att slå ihop Konstnärsnämnden med andra myndigheter och med funktioner inom andra myndigheter.

När det gäller Konstnärsnämndens verksamhet är det värt att nämna att det enda konkreta resultatet av den ovan nämnda Forsmanska utredningen (SOU 2003:21) är Konstnärsnämndens utvidgade uppdrag att sprida kunskap om yrkesverksamma konstnärers sociala och ekonomiska villkor. Som ett led i detta uppdrag har Konstnärsnämnden tagit fram en webbaserad regelguide 'Konstnärsguiden'. Den informerar om trygghetssystem och skattefrågor i förhållande till konstnärlig verksamhet, som ska underlätta för konstnärer att verka på kulturarbetsmarknaden. Konstnärsguiden är ett bra initiativ, men den skulle enligt KLYS behöva byggas ut och bättre anpassas till konstnärers verklighet samt även omfatta information om hur kulturskapare ska gå till väga när de ska ta jobb utomlands. För detta ändamål krävs mer resurser till Konstnärsnämnden.

Bildkonstnärsfonden med Iaspis skulle KLYS vilja se som en egen myndighet administrerad på samma sätt som Författarfonden, styrd av konstnärer. Detta för att göra det tydligt att även den allmänna visningsersättningen är en ersättning för att allmänheten får tillgång till konst som är inköpt med offentliga medel. Den allmänna visningsersättningen hanteras idag av Konstnärsnämnden och delas ut som arbets- och projektbidrag samt bekostar Iaspis. Den individuella visningsersättningen hanteras av BUS och delas ut som individuell upphovsrättslig ersättning.

Dessa båda visningsersättningar är ersättningar för de inskränkningar som gjorts i upphovsrättslagen i bild- och formkonstnärers upphovsrätt.

Sveriges Författarfond

KLYS avstyrker förslaget att införliva Författarfonden med en ny sfärmyndighet för konstarnerna. Sveriges författarfonds uppdrag är att förvalta och fördela den offentligrättsligt grundade ersättning, som staten betalar för allmänhetens fria tillgång till böcker på bibliotek. Bibliotekersättningen används till författarpenning, garanterad författarpenning och stipendier av olika längd och storlek. Mottagare är litterära upphovsmän, författare, tecknare och fotografer, översättare och dramatiker. Författarfonden fördelar också vissa statliga ersättningar till samma grupper.

Fondens uppdrag har sedan bildandet 1954 vuxit och förändrats. Förmågan att utvecklas, kombinerad med ett stabilt fokus på kärnuppgiften, har skapat en stark legitimitet för fondens

verksamhet. Sveriges Författarfond är den viktigaste aktören inom det litterära fältet av konstnärspolitikern.

Sveriges författarfond är till sin konstruktion inte en traditionell förvaltningsmyndighet. Författarfondens särställning inom statsförvaltningen har tillkommit med hänsyn till författarfondens ursprungliga och huvudsakliga uppgift: att fördela biblioteksersättningen. Författarfondens organisation, den relativt begränsade statliga styrningen över verksamheten och inte minst förhandlingsordningen mellan upphovsmännens representanter och staten om priset för boklån är ett uttryck för att biblioteksersättningen är ett åtagande från statens sida som inte fullt ut kan jämföras med andra statliga anslag.

Den speciella bakgrunden till biblioteksersättningen innebär också att organisationerna utser majoriteten av fondstyrelsens ledamöter. För dessa är det en naturlig uppgift att mot bakgrund av sina yrkeserfarenheter och i samverkan med de av staten utsedda ledamöterna bidra till en effektiv utformning av verksamheten. Stipendieberedningsarbetet är omvittnat omsorgsfullt.

Utredningen har inte redogjort för förväntade positiva effekter av en sådan sammanslagning som föreslås annat än att man säger att en gemensam myndighet bör ge konsten en starkare ställning och bidra till att konsten och konstnärerna i högre grad kan delta i samhällsfrågor.

En omedelbar effekt av en omorganisering till en enrådighetsmyndighet skulle sannolikt bli att författare, översättare, dramatiker, fotografer och illustratörer skulle förlora den grad av inflytande över fördelningen av stipendiemedlen som de har idag.

Förslaget till en sammanslagning tyder på okunskap om de bakomliggande villkoren och behoven av respektive stödordning eller bidragsgivning. Det är mycket som förenar konstnärerna när det gäller förutsättningar i skatte-, trygghets-, pensions- och upphovsrättsfrågor. Men det är också mycket som skiljer sig åt mellan de grupper som arbetar på spekulation utan uppdragsförhållanden/anställningsförhållanden och de grupper som har återkommande uppdrag/anställningar.

Rikskonserter

När det gäller förslaget om att lägga ned Rikskonserter i dess nuvarande form vill KLYS framföra att det behövs en nationell plattform för musiklivet som har ansvar för musikpolitik och som tar hand om det som länsmusikstiftelserna inte klarar av att göra. Det är t ex inte troligt att länsmusiken ensamt kan axla ansvaret för internationellt utbyte på musikområdet. Vi har också svårt att se att länsmusiken kommer att ta ett reellt ansvar för musiklivets fria grupper.

Om Rikskonserter monteras ned försvinner också en viktig beställare av musik. Beträffande beställningsverksamhet är det KLYS åsikt att det måste finnas flera stora aktörer på beställningsmarknaden för musik för att garantera stilistisk bredd och mångfald.

KLYS efterlyser vidare en långsiktig lösning av huvudmannskapet för EMS (kan behövas även om Rikskonserter blir kvar) samt möjlighet för EMS att få reella resurser att utveckla verksamheten.

Om Rikskonserter läggs ned ska, enligt KLYS, de pengar som frigörs omfördelas inom musiklivet och inte, som utredningen föreslår, vara ett allmänt smörjmedel i kulturlivet.

När det gäller förslaget till en sfär för konstarna frågar sig KLYS vad utredarna egentligen vill uppnå med det och vilka positiva effekter utredningen tror att omorganisationen kommer att få för konstnärerna och konsten? Är det tänkt att den nya "supermyndigheten" ska fungera som en 'lobbyorganisation' för konstnärerna gentemot statsmakten? Frågan är om det verkligen är en jättemyndighet av det slag som föreslås som är bäst skickad att driva konstnärspolitiska frågor. Någon konsekvensanalys av den föreslagna sammanslagningen har inte gjorts. Enligt uppgifter från Kulturdepartementet har man inte heller för avsikt att lägga ut något uppdrag till Statskontoret, som utredningen föreslagit skulle titta på de ekonomiska konsekvenserna av en sammanslagning på området.

Istället för en sammanslagning enligt utredningens förslag anser KLYS att det samarbete som idag finns mellan myndigheterna på området bör kunna utvecklas och förbättras för att uppnå de samordningsvinster och den starkare ställning för kulturskaparna och konsten i samhället som utredningen har som målsättning med sitt förslag.

18. En ny roll för Kulturrådet

Utredningens förslag till en ny roll för kulturrådet ske ses i relation till utredningens övriga förslag om en sammanslagning av olika myndigheter på kulturområdet. KLYS har redan under kap 14 Arkitektur för en samlad kulturpolitik avvisat utredningens förslag till en genomgripande förvaltningsreform. KLYS tror inte att det som kulturlivet behöver är en omorganisation av myndigheterna på området utan tydligare konstnärspolitiska visioner och ytterligare medel.

Utredningens förslag innebär att en huvuduppgift för Kulturrådet ska vara att svara för samlade bedömningar, uppföljningar och utvärderingar av kulturpolitiken som underlag för regeringen. Uppgifter som, vilket också utredningen konstaterar, redan idag ligger i Kulturrådets uppdrag.

Det nya Kulturrådet föreslås också få till uppgift att leda och samordna statens överläggningar med regioner/landsting enligt den så kallade portföljmodellen. KLYS ser, som utvecklas närmare under kapitel 11, en rad risker och problem med den föreslagna modellen och förordar att den inte genomförs utan att man bygger vidare på den aktiva dialog som det nuvarande Kulturrådet har med regioner/landsting och kommuner inom ramen för en fortsatt sammanhållen nationell kulturpolitik.

Den tredje uppgiften för det nya Kulturrådet skulle enligt utredningen vara att samordna och svara för vissa övriga kulturpolitiska uppgifter. Utredningens texter ger en vag bild av vad detta konkret skulle komma att innebära. Tydligt är dock att ansvaret för statens bidragsgivning till bland annat fria teater-, dans och musikgrupper och andra anslag som idag fördelas av Kulturrådet ska föras över till den nya myndigheten för konstarna, samtidigt som det nya Kulturrådet ändå ska ha någon form av samordning och utvärderingsansvar över hur dessa medel används. Kulturrådet ska också, enligt utredningen, i betydande utsträckning kunna förlita sig på kompetensen och resurserna inom bland annat den föreslagna myndigheten för konstarna i de överläggningar som ska ske enligt portföljmodellen. Det är svårt att förstå hur denna oklara och komplicerade samverkansorganisation ska kunna fungera i praktiken.

Enligt KLYS uppfattning är det viktigt att det finns en sammanhållande myndighet på kulturområdet och att den kompetens som finns inom nuvarande myndighetsstruktur tillvaratas. Statens Kulturråd är en myndighet med bred legitimitet inom kulturområdet. KLYS ser inte fördelarna med den uppdelning av myndigheten som utredningen föreslår och förordar att Kulturrådet även fortsättningsvis ska ha ansvar både för övergripande kulturpolitiska samordningsfrågor och för viss anslagsgivning.

Avslutning

KLYS konstaterar sammanfattningsvis att kulturutredningen i stora delar inte uppfyller de krav man rimligen kan ställa på en offentlig utredning. Vi anser därför att utredningen inte kan ligga till grund för byggandet av en ny kulturpolitik. KLYS uppmanar till omstart och tillsättande av en ny, brett förankrad kulturutredning.

För KLYS

Anna Söderbäck

Ordförande KLYS